

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Kaikille sopiva suunnittelu rakennetussa ympäristössä

Ympäristöministeriön julkaisuja 2024:12

Kaikille sopiva suunnittelu rakennetussa ympäristössä

Marjo Kivi

Ympäristöministeriö Helsinki 2024

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Ympäristöministeriö

CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-361-182-5

ISSN pdf: 2490-1024

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2024

Kaikille sopiva suunnittelu rakennetussa ympäristössä

Ympäristöministeriön julkaisuja 2024:12 **Teema** Rakennettu ympäristö

Julkaisija Ympäristöministeriö

**Tekijä/t
Kieli** Marjo Kivi
suomi

Sivumäärä 51

Tiivistelmä

Kaikille sopivan suunnittelun pyrkimyksenä on luoda toimivaa, turvallista ja esteetöntä rakennettua ympäristöä, joka huomioi ihmisten erilaiset tarpeet. Suunnitteluperiaatteen avulla tuotetaan ympäristöjä, jotka mahdollistavat liikkumisen, toimimisen, näkemisen, kuulemisen, ymmärtämisen ja kommunikaation kaikille ihmisille yhdenvertaisesti. Kaikille sopiva suunnittelu on keino yhdenvertaisen ja inklusiivisen yhteiskunnan toteutumiseen.

Kaikille sopivan suunnittelun -käsite syntyi Yhdysvalloissa 1960-70 luvuilla. Käsitteen käyttö vakiintui Pohjoismaissa, kun se määriteltiin vuonna 2006 hyväksytyssä Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia koskevassa yleissopimuksessa. Väestön ikääntymisen myötä kaikille sopivan suunnittelun merkitys on kasvanut entisestään ja nykyään suunnitteluperiaatteen katsotaan hyödyttävän laajasti kaikkia yhteiskunnan jäseniä ja parantavan kaikkien elämänlaatua.

Kaikille sopiva suunnittelu on prosessi, joka jatkuu läpi rakennushankkeen aina valmiin rakennuksen tai ympäristön käyttöön asti. Suunnitteluprosessiin liittyy käyttäjien osallistaminen ja kuunteleminen, heidän tarpeidensa ymmärtäminen ja huomiointi.

Tässä raportissa kuvataan kaikille sopivan suunnittelun periaatteen taustaa, suhdetta muihin suunnitteluperiaatteisiin sekä esitellään siihen liittyviä toimintatapoja, ratkaisuja ja esimerkkikohteita.

Asiasanat käytettävyys, esteettömyys ja saavutettavuus, sosiaalinen kestävyys, moninaisuus, ikääntyneet, vammaiset, yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

ISBN PDF 978-952-361-182-5

ISSN PDF 2490-1024

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-182-5>

Universell utformning i byggd miljö

Miljöministeriets publikationer 2024:12	Tema	Byggd miljö
Utgivare	Miljöministeriet	

Författare	Marjo Kivi	Sidantal	51
Språk	finska		

Referat

Syftet med universell utformning är att skapa en fungerande, trygg och tillgänglig byggd miljö som beaktar människornas olika behov. Med hjälp av planeringsprincipen byggs miljöer som gör det möjligt att röra sig, fungera se, höra, förstå och kommunicera för alla människor på lika villkor. Universell utformning är ett sätt att verkställa ett jämlikt och inkluderande samhälle.

Begreppet universell utformning föddes i Förenta staterna på 1960–70-talet. Användningen av begreppet etablerades i de nordiska länderna när det 2006 definierades i Förenta nationernas konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. När befolkningen åldras har betydelsen av universell utformning ökat ytterligare, och i dag anses planeringsprincipen vara till stor nytta för alla samhällsmedlemmar och förbättra allas livskvalitet.

Universell utformning är en process som fortsätter genom byggprojektet ända tills den färdiga byggnaden eller miljön används. Planeringsprocessen inbegriper att användarna involveras och blir hörda, att deras behov förstås och beaktas.

I denna rapport beskrivs bakgrunden till principen om universell utformning, förhållandet till andra planeringsprinciper samt presenteras verksamhetssätt, lösningar och exempelobjekt i anslutning till den.

Nyckelord användbarhet, tillgänglighet, social hållbarhet, mångfald, äldre, personer med funktionsnedsättning, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

---

ISBN PDF	978-952-361-182-5	ISSN PDF	2490-1024
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-182-5>

Universal Design in the Built Environment

Publications of the Ministry of the Environment 2024:12	Subject	Built environment
Publisher	Ministry of the Environment	

Author(s)	Marjo Kivi	Pages	51
Language	Finnish		

Abstract

The goal of the Universal Design principle is to create a functional, safe and accessible built environment that takes people's different needs into account. The design principle is used to create environments that give all people equal possibilities to move, work, see, hear, understand and communicate. The Universal Design principle is a means to building an equal and inclusive society.

The concept of Universal Design originated in the United States in the 1960s and 1970s. The use of the term became established in the Nordic countries when it was defined in the 2006 United Nations Convention on the Human Rights of Persons with Disabilities. As the population ages, the Universal Design principle is becoming increasingly important, and it is now widely considered to be beneficial to all members of society and improve everyone's quality of life.

Universal Design is a process that runs throughout a construction project, all the way to the use of the finished building or environment. Engaging users and listening to their views, as well as understanding and addressing their needs, are part of the design process.

This report provides a background to Universal Design and how it relates to other design principles as well as looking at its implementation through example practices, solutions and sites.

Keywords	usability, accessibility, social sustainability, variety, older people, disabled people, convention on the rights of persons with disabilities
-----------------	--

ISBN PDF	978-952-361-182-5	ISSN PDF	2490-1024
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

---

URN address	https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-182-5
--------------------	---

Sisältö

Esipuhe	7
1 Johdanto	8
2 Velvoitteet, ohjeet ja ohjelmat yhdenvertaisuuden toteuttamiselle	10
2.1 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.....	10
2.2 Madridin julistus ja WHO:n Ikäystävälliset kaupungit ja yhteisöt -ohjelma.....	10
2.3 Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki	11
2.4 Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä	11
2.5 Ohjeita	12
3 Kaikille sopiva suunnittelu	14
3.1 Käsitteen taustaa	14
3.2 Peruseriaatteet.....	15
3.3 Esteetön, toimiva ja turvallinen ympäristö.....	17
4 Kaikille sopiva suunnittelu rakennushankkeessa	19
4.1 Suunnitteluvaihe.....	19
4.2 Toteutusvaihe	21
4.3 Rakennuksen käyttö.....	21
5 Kaikille sopivien ympäristöjen suunnittelu	23
5.1 Ikä- ja muistiystävällinen asuinympäristö	23
5.2 Yleisölle avoin rakennettu ympäristö	35
5.3 Kaupunkien strategiat ja kehittämissuunnitelmat	44
6 Lopuksi	48
Lähteet	49

ESIPUHE

Kaikille sopiva suunnittelu on periaate, jonka avulla suunnitellaan ja toteutetaan kaikkien käyttäjien kannalta toimivaa, turvallista ja miellyttävää rakennettua ympäristöä. Tällä tarkoitetaan hyvää suunnittelua ja suunnitteluratkaisuja, jotka huomioivat ihmisten erilaiset tarpeet ja toimintakyvyn.

Kaikille sopivaa suunnittelua ja toteutusta tarvitaan, jotta ihmiset voivat käyttää rakennettua ympäristöä yhdenvertaisesti. Panostamalla kaikille sopivaan suunnitteluun vaikutetaan siihen, että rakennettu ympäristö vastaa nykyistä paremmin erilaisiin tarpeisiin. Suomessa lainsäädäntö luo pohjan kaikille sopivan suunnittelun toteutumiselle rakennetussa ympäristössä. Rakentamisen ohjauksella pyritään edistämään ja varmistamaan hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan elinympäristön toteutumista. Velvoittavissa määräyksissä on kuitenkin usein kyse vähimmäisvaatimuksista ja niiden toteutumisesta.

Tässä raportissa kuvataan käytännönläheisesti kaikille sopivan suunnittelun periaatetta rakennetun ympäristön suunnittelussa ja toteutuksessa. Raportissa kuvataan kaikille sopivan suunnittelun periaatetta asuinympäristöissä ja asunnoissa sekä yleisölle avoimessa rakennetussa ympäristössä ja esitellään siihen liittyviä toimintatapoja, ratkaisuja ja esimerkkikohteita.

Raportin on tehnyt Marjo Kivi Avaava Oy:stä. Työtä ovat ohjanneet Niina Kilpelä, Raija Hynynen ja Heli Mäntylä ympäristöministeriöstä, Sampo Vallius Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAsta, Ira Verma Aalto-yliopistosta ja Satu Wäre-Åkerblom Oy Arkkitehtitoimisto Åkerblom Arkitektbyrå Ab:stä.

Kiitos kaikille hankkeeseen osallistuneille!

Helmikuussa 2024

Niina Kilpelä

Yliarkkitehti

Ympäristöministeriö, Rakennetun ympäristön osasto

1 Johdanto

Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa hyvää suunnittelua, joka huomioi ihmisten erilaiset tarpeet, toiveet ja toimintakyvyn. Sen tuloksena syntyy toimivia, turvallisia ja esteettömiä ympäristöjä. Kaikille sopivan suunnittelun periaate esiintyy useissa ajankohtaisissa politiikkaohjelmissa ja periaatepäätöksissä, kuten esimerkiksi Suomen arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa. Sen nähdään hyödyttävän laajasti kaikkia yhteiskunnan jäseniä ja parantavan kaikkien elämänlaatua.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista määrittelee kaikille sopivan suunnittelun (Universal Design) tarkoittavan tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat yleissopimuksen läpileikkaavia periaatteita ja niiden toteutuminen nähdään ihmisoikeutena.

Väestön ikääntymisen myötä kaikille sopivan suunnittelun merkitys on kasvanut entisestään. Vuonna 2030 useampi kuin joka neljäs suomalainen on yli 65-vuotias ja 75 vuotta täyttäneitä on miljoona. Erityisesti hyvin iäkkäiden henkilöiden määrä kasvaa voimakkaasti. Tällä hetkellä noin 20 % suomalaisista on liikkumis- tai toimimisesteisiä, tämä tarkoittaa yli miljoonaa suomalaista¹. Väestön ikääntymisen myötä liikkumis- ja toimimisesteisen sekä muistisairaiden henkilöiden määrä tulee kasvamaan. Mitä paremmin toimivuus, turvallisuus ja esteettömyys on huomioitu rakennetussa ympäristössä, sitä useammalla on mahdollisuus itsenäiseen asumiseen, asioimiseen, koulutukseen, työntekoon, harrastamiseen ja osallistumiseen.

Kaikille sopiva suunnitteluperiaate liittyy moniin kansainväliin ohjelmiin ja sopimuksiin edistämällä niiden tavoitteiden toteutumista. Esimerkiksi Maailman terveysjärjestö WHO:n Ikäystävälliset kaupungit ja yhteisöt -ohjelman tavoitteena on edistää ikä- ja muistiystävällisten kaupunkien ja asuinympäristöjen suunnittelua. Suomi on sitoutunut noudattamaan vuonna 2002 hyväksyttyä Madridin julistusta ja sen ikääntymisen toimintasuunnitelman periaatteita, esimerkiksi turvaamaan ikääntyneille turvallinen ympäristö ja aktiiviset osallistumismahdollisuudet.

---

1 Vammaisten ja liikkumisesteisten henkilöiden esteetöntä pääsyä Euroopan unionin rautatiejärjestelmään koskevista yhteentoimivuuden teknisistä eritelmistä annetun komission asetuksen 1300/2014 (EU) kansallinen käyttöönottosuunnitelma. TraFi Liikenteen turvallisuusvirasto 2017

Kaikille sopiva suunnittelu tukee myös kestävästä kehityksestä, sillä periaatteen mukaiset ratkaisut ovat pitkäikäisiä ja palvelevat tulevia sukupolvia. YK:n kestävä kehityksen toimintaohjelma Agenda2030:ssa kaikille sopivan suunnittelun periaatteen nähdään liittyvän läheisesti useisiin toimintaohjelman kestävä kehityksen tavoitteisiin, kuten esimerkiksi tavoitteeseen taata kaikille tasa-arvoinen ja laadukas koulutus sekä tavoitteeseen taata turvalliset ja kestävät kaupungit ja asuinalueet. Agenda2030:n kestävä kehityksen tavoitteiden takana oleva keskeinen lupaus on olla jättämättä ketään kehityksessä jälkeen, ”Leave No One Behind”. Se on monialainen lupaus varmistaa, että syrjäytyneitä henkilöitä ja haavoittuvimpia käyttäjäryhmiä ei jätetä huomiotta. Kaikille sopiva suunnittelu voidaan nähdä välineenä edistää kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamista varmistamalla, että kaikki voivat osallistua yhteiskuntaan ja hyötyä sen tarjoamista mahdollisuuksista.

Tässä raportissa kuvataan kaikille sopivan suunnittelun periaatetta rakennetussa ympäristössä sekä esitellään käytännönläheisesti siihen liittyviä toimintatapoja, ratkaisuja ja esimerkkikohteita. Tavoitteena on edistää kaikille sopivan suunnittelun periaatteen toteuttamista rakennetussa ympäristössä – asuinympäristöissä ja yleisön käyttöön tarkoitetuissa tiloissa ja ympäristöissä.

2 Veloitteet, ohjeet ja ohjelmat yhdenvertaisuuden toteuttamiselle

2.1 YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista

Vuonna 2006 hyväksytty YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on ensimmäinen vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2016. Sopimuksen tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Sopimuksen veloitteet koskevat esimerkiksi yhdenvertaisen pääsyn järjestämistä fyysiseen ympäristöön eli kaikkien oikeutta käyttää rakennettua ympäristöä.

Yleissopimus velvoittaa valtioita toteuttamaan asianmukaisia toimia, joilla kehitetään yleisölle avoimia tiloja koskevia esteettömyyden vähimmäisstandardeja ja -ohjeita sekä valvotaan niiden täytäntöönpanoa. Tuotteet, rakennukset, ympäristöt ja palvelut tulee suunnitella kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden mukaisesti, jotta varmistutaan niiden toimivuudesta, turvallisuudesta, esteettömyydestä ja saavutettavuudesta kaikille. Esteelliset ratkaisut ovat syrjiviä ja ne voidaan nähdä ihmisoikeusrikkomuksina.²

2.2 Madridin julistus ja WHO:n Ikäystävälliset kaupungit ja yhteisöt -ohjelma

YK:n ikääntymistä käsitelleessä ministerikokouksessa vuonna 2002 hyväksytty Madridin ikääntymisen kansainvälinen toimintasuunnitelma (Madrid International Plan of Action on Ageing, MIPAA) on ensimmäinen maailmanlaajuinen sopimus, joka sisältää ikääntymistä koskevan toimintaohjelman. Ohjelman tavoitteena on kehittää tasa-arvoista yhteiskuntaa kaiken ikäisille ihmisille, edistää ikääntyneiden terveyttä ja hyvinvointia sekä turvata ikääntyneille turvallinen, laadukas ja ihmisarvoinen elämä.³

---

2 Universell utformning och samhällsekonomiska analyser, 2023.

3 Pynnönen, 2011

Maailman terveysjärjestö WHO:n Ikäystävälliset kaupungin ja yhteisöt -ohjelma (Age-Friendly Cities and Communities) tarjoaa suuntaviivoja ja kriteerejä ikäystävällisten kaupunkien ja asuinympäristöjen kehittämiseen. Ikäystävällinen asuinympäristö ottaa huomioon erityisesti ikääntyvän väestön tarpeet ja voimavarat. Se tukee iäkkäiden asukkaiden hyvinvointia ja osallisuutta. Ohjelma korostaa kaupunkiympäristön suunnittelua ja järjestämistä siten, että se on kaiken ikäisille asukkaille toimiva, viihtyisä, turvallinen ja esteetön.⁴

2.3 Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki

Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki luovat vahvan lainsäädännöllisen pohjan esteettömyyden toteutumiselle rakennetussa ympäristössä. Perustuslain (6 §) mukaan ihmiset ovat lain edessä yhdenvertaisia lähtökohdistaan riippumatta eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan henkilökohtaisten ominaisuuksiensa, kuten vammaisuuden tai terveydentilan perusteella.

Yhdenvertaisuuslaki (8 §) kieltää syrjinnän. Esimerkiksi vammaisen henkilön tulee yhdenvertaisesti muiden kanssa voida hoitaa asioitaan, käyttää palveluita sekä tehdä töitä ja opiskella. Tämä edellyttää muun muassa rakennetun ympäristön esteettömyyttä.

2.4 Maankäyttö- ja rakennuslaki sekä valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä

Rakentamiselle asetetut vaatimukset on säädetty maankäyttö- ja rakennuslaissa (117 §). Rakennushankkeeseen ryhtyvän on huolehdittava, että rakennus ja sen piha- ja oleskelualueet suunnitellaan ja rakennetaan niiden käyttötarkoituksen, käyttäjämäärän ja kerrosluvun edellyttämällä tavalla siten, että esteettömyys ja käytettävyys otetaan huomioon erityisesti lasten, vanhusten ja vammaisten henkilöiden kannalta.

---

4 Global Age-friendly Cities: A Guide. WHO 2007 sekä Rajaniemi, Rappe 2020

Rakentamisen ohjauksella pyritään edistämään ja varmistamaan hyvän ja käyttäjien tarpeita palvelevan elinympäristön toteutumista. Valtioneuvoston asetuksella rakennuksen esteettömyydestä (241/2017) täsmennetään lain vaatimuksia. Asetuksen tavoitteena on edistää ihmisten yhdenvertaisuutta asettamalla vähimmäisvaatimukset rakennusten esteettömyydelle.

Esteettömyysasetus perustelumuiistioineen on osa YK:n vammaisyleissopimuksen kansallista toteutusta ja esteettömyysvaatimusten lähtökohtana on esteettömyyden varmistaminen erityisesti liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden kannalta. Esteettömyyden toteutumisen kannalta olennaisia säännöksiä on myös ympäristöministeriön asetuksessa rakennuksen käyttöturvallisuudesta (1007/2017).

Rakentamista koskevan esteettömyyslainsäädännön vähimmäisvaatimusten toteutuminen ei takaa sitä, että rakennettu ympäristö olisi kaikille toimiva. On todettu, että nykyinen lainsäädäntö ei huomioi riittävästi aistiesteettömyyttä, vaan se kohdentuu erityisesti liikkumisen esteettömyyteen.⁵ Aistiesteettömyys on huomioitu lainsäädännössä liian kapea-alaisesti. Kouluympäristöihin liittyen on yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta lausunut, että esteettömyyden vähimmäisvaatimusten toteutuminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että oppimisympäristö olisi kaikille yhdenvertainen.⁶

2.5 Ohjeita

Kaikille sopivan suunnittelun tueksi on tarjolla useita oppaita, joissa ohjeistetaan toimivan, turvallisen ja esteettömän ympäristön suunnitteluun. Ympäristöministeriö on julkaissut ohjeen rakennuksen esteettömyydestä (2018)⁷. Sen tarkoituksena on selvittää esteettömyysasetuksen sisältöä ja tarjota esimerkkejä asetuksen mukaisista vaihtoehdoista. Ympäristöministeriön julkaisema opas Esteetön rakennus ja ympäristö (2019) tarjoaa ohjeita ja suosituksia sekä vaihtoehtoisia ratkaisuja esteettömyyden toteuttamiseen rakennusten ja niiden ympäristöjen suunnittelussa ja toteutuksessa.

Ikä- ja muistiystävällisten ympäristöjen suunnitteluun on tarjolla useita oppaita, esimerkiksi ympäristöministeriön oppaat Turvallinen asuinalue ikääntyneille (2021) sekä Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja asuinympäristö (2018).

5 YK:n vammaisyleissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys. Arpiainen et al. 2021:71

6 Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tiedote 1/2023

7 Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä. 2018

Useiden järjestöjen ja liittojen sivuilta löytyy ohjeita esteettömän kuuntelu- ja näköympäristön suunnitteluun, aistiesteettömän ympäristön suunnitteluun tai ikä- ja muistiystävällisen ympäristön suunnitteluun. Rakennustietosäätiön RT-ohjekorteissa on kortteja liittyen esteettömyyteen, kuten RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö (2019).

Lisäksi kaupungeilla, esimerkiksi Helsingillä, Espoolla, Turulla ja Oululla, on omat esteettömän rakentamisen ohjeensa. Rakennuttajillakin on omia ohjeita, kuten Senaatti-kiinteistöillä ja Helsingin kaupungin asuntotuotanto ATT:llä.

3 Kaikille sopiva suunnittelu

Kaikille sopiva suunnittelu on käänös käsitteistä Universal Design ja Design for All. Suomessa kaikille sopiva suunnittelu -käsitettä on alettu käyttää 2020-luvulla.

Käsitteet Universal Design, Inclusive Design ja Design for All limittyvät keskenään ja niitä käytetään usein samassa merkityksessä ja käsitteiden keskeiset periaatteet ovat hyvin samankaltaisia. Keskeinen pyrkimys näissä kaikissa on ymmärtää moninaisten käyttäjien tarpeita ja toiveita sekä huomioida ne suunnittelussa. Tavoitteena on, että suunnittelun tuloksena syntyvä rakennus, ympäristö, tuote tai palvelu on mahdollisimman monelle käyttäjälle toimiva.

3.1 Käsitteen taustaa

Universal Design -käsitteen historia juontaa 1960- ja 1970-luvuille, jolloin yhdysvaltalaiset arkkitehdit, muotoilijat ja tutkijat alkoivat pohtia, miten voitaisiin luoda ympäristöjä, tuotteita ja palveluita, jotka ovat toimivia mahdollisimman monille. Tuotoksena syntyi Universal Design -käsite.⁸

Universal Design -käsitteen käyttö vakiintui Pohjoismaissa, kun se määriteltiin vuonna 2006 hyväksytyssä YK:n vammaisyleissopimuksessa. Kaikille sopiva suunnittelu on alun perin ollut keskeinen käsite vammaispolitiikan toteuttamisessa ja vammaisten henkilöiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden varmistamisessa. Painopiste on sittemmin laajentunut, ja suunnitteluperiaatteen katsotaan hyödyttävän laajasti kaikkia yhteiskunnan jäseniä ja parantavan kaikkien elämänlaatua.

Universal Design -käsitteen rinnalla on Pohjoismaissa ja muualla maailmassa käytetty myös muita suunnittelukäsitteitä kuten Inclusive Design ja Design for All. Inklusiivisuudella tarkoitetaan yhdenvertaista ja syrjimätöntä sekä kaikkia osallistavaa ja mukaan ottavaa toimintatapaa. Design for All on käsitteenä vakiintunut Euroopan komission tutkimusohjelmiin ja EU on tunnistanut kaikille sopivan suunnittelun mahdollisuutena valtavirtaistaa hyviä käytäntöjä ja laajentaa tuotteiden ja palveluiden käyttäjäkuntaa.⁹

---

8 The RLMace Universal Design Institute. www.udinstitute.org

9 Kaikille sopiva suunnittelu -standardi SFS-EN 17161:2019

”Kaikille sopiva suunnittelu on suunnittelua ihmisten moninaisuuden, sosiaalisen osallisuuden ja tasa-arvon puolesta.”

The European Institute for Design and Disability EIDD. Stockholm Declaration 2004.

3.2 Peruseriaatteet

Kaikille sopivan suunnittelun periaatteen keskeinen tavoite on varmistaa, että kukaan ei jää syrjään tai ketään ei suljeta ulkopuolelle suunnitteluratkaisujen seurauksena. Kyse on hyvästä suunnittelusta, jonka avulla tuotetaan esteetöntä, turvallista ja toimivaa rakennettua ympäristöä, joka mahdollistaa liikkumisen, toimimisen, näkemisen, kuulemisen, ymmärtämisen ja kommunikaation kaikille ihmisille yhdenvertaisesti.

Kaikille sopivan ympäristön suunnittelussa keskeisiä huomioitavia tekijöitä ovat toimivuus, turvallisuus, saavutettavuus, esteettömyys ja käytettävyys. Kaikille sopiva ympäristö on myös helposti lähestyttävä ja ikäystävällinen. Asuinalueiden suunnitteluun liittyen voidaan puhua Ageing in Place -periaatteesta, joka korostaa mahdollisuutta ikääntyä itselle tutussa asuin- ja elinympäristössä, jossa tilat, palvelut ja laitteet ovat toimivia, turvallisia ja helppokäyttöisiä. Monisukupolvisilla asuinalueilla mahdollistetaan eri-ikäisten ihmisten osallistuminen, kohtaaminen ja vuorovaikutus, joka osaltaan luo yhteisöllisyyttä, viihtyisyyttä sekä osallisuuden ja turvallisuuden tunnetta.¹⁰

Kaikille sopivassa suunnittelussa ei ole kyse pelkästään ikääntyneiden tai liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden huomioimisesta, vaan ylipäätään ihmisten moninaisuudesta ja kaikkien toimimismahdollisuuksista, jota hyvin suunniteltu ympäristö tukee.¹¹ Erilaisten käyttäjien tarpeiden ymmärtämisen ja huomioimisen kautta tilaajat, suunnittelijat ja toteuttajat luovat ympäristöjä, jotka edistävät osallisuutta, inklusiota ja kestävyyttä ja parantavat kaikkien elämänlaatua.

Vaikka ihmisten kirjo on laaja, rakennettu ympäristö on mahdollista toteuttaa niin, että se huomioi erilaiset tarpeet. Esimerkiksi sukupuolineutraalit wc-tilat ovat yleistyneet ja useissa uima- ja liikuntahalleissa on tarjolla sukupuolineutraaleja puku- ja

¹⁰ Rappe et al. Ympäristöopas 2018

¹¹ Ihmisten moninaisuudella tarkoitetaan henkilöiden keskinäistä erilaisuutta muun muassa iän, sukupuolen, etnisen tai kansallisen taustan, kielen, vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen, vammaisuuden, terveydentilan tai neurokirjon osalta (Yhdenvertaisuus.fi ja thl.fi)

pesutiloja. Useissa yliopistoissa on hiljainen tila tai lepotila, jota on mahdollista käyttää rukoiluun tai hiljentymiseen ja keskittymiseen ilman ympäristön ärsykeitä. Aina sama suunnitteluratkaisu ei sovi kaikille, vaan tarvitaan vaihtoehtoisia ratkaisuja. Esimerkiksi tiettyjen kulttuurien edustajille sukupuolineutraalien wc-tilojen käyttö ei ole mahdollista.

Universal Design käsitteen kehittänyt yhdysvaltalainen työryhmä määritteli kaikille sopivan suunnittelun seitsemän periaatetta. Niiden tarkoituksena on ohjata ympäristöjen, tuotteiden ja viestinnän suunnittelua.¹²

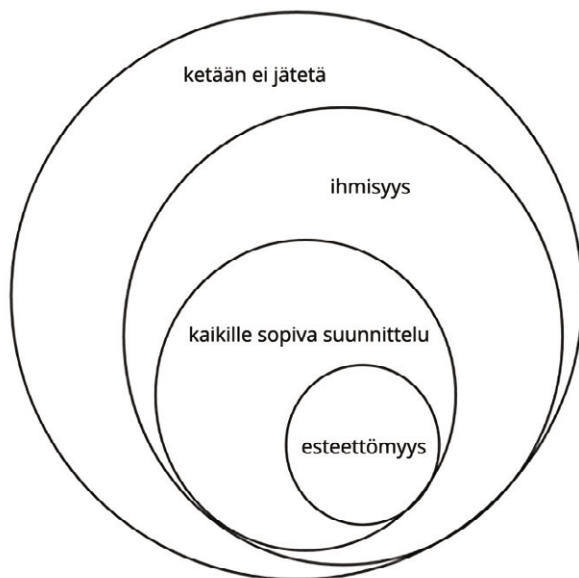
- **Yhdenvertainen käyttö:** Rakennettu ympäristö on erilaisten ihmisten käytettävissä.
- **Joustava käyttö:** Suunnittelussa otetaan huomioon yksilölliset tarpeet ja toiveet. Rakennettu ympäristö mahdollistaa erilaiset liikkumis- ja käyttötavat ja tilat mukautuvat erilaisiin tarpeisiin. Tiloissa on mahdollista esimerkiksi edetä omaan tahtiin, tai tiettyjen toimintojen suorittamiseen on tarjolla vaihtoehtoisia tapoja.
- **Yksinkertainen käyttö:** Tilat rakentuvat johdonmukaisesti ja ovat helposti ymmärrettävissä ja hahmotettavissa riippumatta henkilön sen hetkisestä keskittymisasteesta tai yksilöllisistä ominaispiirteistä, kuten kielitaidosta.
- **Hahmotettavuus:** Rakennuksen tilat ja toiminnot ovat helposti hahmotettavia erilaisissa olosuhteissa ja erilaisten aistien avulla. Lisäksi tarjolla on näköön, kuuloon ja tuntoon perustuvia opasteita.
- **Virheiden toleranssi:** Suunnittelussa on tiedostettu vaaraa aiheuttavat tekijät ja tahattomien tai tahallisten toimien seuraukset. Esimerkiksi kaatumis-, putoamis- tai törmäysvaaraa aiheuttavat tekijät on pyritty poistamaan.
- **Vähäinen fyysinen rasitus:** Tiloissa liikkuminen ja toimiminen on sujuvaa ja mukavaa eikä edellytä fyysisiä ponnisteluja. Esimerkiksi ovet ovat kevyitä avata ja varusteet on sijoitettu niin, että niihin ulottuu helposti.
- **Tarkoituksenmukainen mitoitus:** Tilojen mitoituksessa, kalustuksessa ja varustuksessa on huomioitu erilaiset käyttäjät. Esimerkiksi tarjolla on korkeussäädettäviä kalusteita, palvelupisteissä on mahdollista asioida sekä seisten että istuen ja naulakossa on vaatekoukkuja eri korkeuksilla.

---

12 The RL Mace Universal Design Institute. www.udinstitute.org

Esteettömyys on kaikille sopivan suunnittelun perusta. Esteettömyydessä on usein kyse vähimmäisvaatimuksista ja lainsäädännöstä, joilla turvataan liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden yhdenvertaisuus rakennetussa ympäristössä. Sen toteutumista valvotaan rakennusluvan myöntämisen yhteydessä. Kaikille sopivan suunnittelun periaatteen toteuttaminen on jatkuvaa toimintaa, jotta ympäristö olisi kaikkien käytettävissä ilman mukautuksia.

Kuvio 1. Kaikille sopiva suunnittelu on keino inklusiivisen yhteiskunnan toteutumiseen ja samalla se lupaa, että ketään ei jätetä jälkeen. Lähde: Camilla Ryhl 2020, universaldesignhub.dk

3.3 Esteetön, toimiva ja turvallinen ympäristö

Kaikille sopivan suunnittelun pyrkimyksenä on luoda esteetöntä, turvallista ja kaikille toimivaa rakennettua ympäristöä. Esteettömät ympäristöt ovat toimivia kaikille, eivätkä ne estä kenenkään toimintaa, mutta joillekin henkilöille esteetön ympäristö on välttämätön yhdenvertaisen toiminnan ja osallisuuden mahdollistaja. Esimerkiksi esteettömät kulkuväylät palvelevat paitsi pyörällisen apuvälineen käyttäjiä, yhtä lailla myös siivouskärryjen, lastenvaunujen tai kantamusten kanssa liikkuvia¹³.

13 Kilpelä 2019 ja RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö

Esteettömyys liitetään usein liikkumisen helppoudeksi, mutta esteetön ympäristö ottaa huomioon myös aistiesteettömyyden. Tämä tarkoittaa kaikkien aistien – näkö, kuulo, tunto ja haju – huomioon ottamista ympäristöjen suunnittelussa. Esteettömyyden eri osa-alueiden kokonaisvaltainen huomioiminen tuottaa paitsi esteettömyyden, myös turvallista ja toimivaa ympäristöä kaikille.

Liikkumisympäristön osalta otetaan huomioon esimerkiksi se, että sisäänkäynnin yhteydessä ei ole tasoeroja, ovet ovat helposti avattavia ja oviaukot kynnyksettä. Kulkuväylät ovat leveitä, tasaisia ja kovapintaisia ja tasonvaihdossa on portaiden lisäksi luiska, nostin tai hissi. Kalustevalinnoissa ja varusteiden sijoittelussa on huomioitu käytettävyys. Esimerkiksi pöytien alla on vapaata polvitilaa, palvelupisteissä on tiski matalalla, tarjolla on eri korkuisia istuimia, vaatekoukkuja on asennettu eri korkeuksille, summerit ja painikkeet ovat kaikkien ulottuvilla.

Näkemisympäristö on kaikille toimiva, kun ympäristön hahmottamista on helpotettu tarkoituksenmukaisella valaistuksella sekä selkeillä tummuuskontrasteilla. Seinien ja lattian tummuuserot helpottavat kulkuväylien hahmottamisessa, ovet erottuvat seinästä ja tasoerot lattiasta. Valaistus on hyvä ja tasainen eikä se häikäise. Suunnistautumista voidaan helpottaa myös äänilähteillä ja hyvällä akustiikalla. Selkeät opasteet ovat osa toimivaa näkemisympäristöä – opasteet erottuvat taustastaan, kirjaintyyppi on helposti luettavaa ja katseluetäisyyteen nähden riittävän kokoista, symbolit ovat selkeitä ja ymmärrettäviä ja tarjolla on myös tunnusteltavia ja kuunneltavia opasteita.

Kuunteluympäristö on toimiva silloin, kun tilat eivät ole kaikuisia, hälyisiä tai meluisia. Tilat on sijoitettu tarkoituksenmukaisesti suhteessa toisiinsa niin, että esimerkiksi palvelupisteet eivät sijaitse hälyisissä aulatiloissa. Kokoontumistiloissa ja palvelupisteissä on käytössä induktiosilmukat. Hyvä ja tarkoituksenmukainen valaistus on hyvän kuunteluympäristön edellytys, sillä kuulovammaisen henkilön tulee nähdä vastapuolen kasvot, jotta huulilta lukeminen on mahdollista. Tiedon saavuttavuutta voidaan lisätä tarjoamalla sitä eri aistien kautta, visuaalisesti ja äänen avulla.

Ympäristön helppo ymmärrettävyys tarkoittaa sitä, että kaupunkialueet, asuinympäristöt ja rakennukset on suunniteltu ja toteutettu niin, että ne ovat käyttäjilleen selkeät, yksinkertaiset ja helposti hahmotettavat. Esimerkiksi johdonmukaiset tilaratkaisut auttavat hahmottamaan, miten tila on järjestetty. Ymmärrettävät opasteet ja ohjeistukset auttavat suunnistautumisessa. Ympäristö tarjoaa selkeän viestin siitä, missä ollaan ja mitä ympärillä tapahtuu.

4 Kaikille sopiva suunnittelu rakennushankkeessa

Kaikille sopivan suunnittelun periaate otetaan rakennushankkeessa huomioon alusta lähtien. Parhaaseen lopputulokseen päästään, kun periaate ja tavoitteet ovat selviä kaikille hankkeessa mukana oleville ja tilaaja, suunnittelijat, toteuttajat, rakentajat, konsultit, valvojat, käyttäjät ovat sitoutuneet tavoitteen toteutumisen puolesta työskentelemiseen koko hankkeen ajaksi.

Kaikille sopivan suunnittelun periaatetta noudatettaessa säädösten vähimmäisvaatimusten lisäksi suunnitteluratkaisuissa otetaan huomioon rakennetun ympäristön soveltuvuus toimintaan ja toimivuus kaikille käyttäjille. Kaikille sopivan suunnittelun tavoitteiden toteuttaminen ei tuo hankkeelle yllättäviä lisäkustannuksia, kun ne otetaan huomioon suunnitelmissa ja kustannusarvioissa.

4.1 Suunnitteluvaihe

Tilajalla on ratkaiseva rooli kaikille sopivan suunnittelun periaatteiden toteuttamisessa ja esteettömyyden huomioon ottamisessa. Tilaaja määrittelee tarveselvitysvaiheessa hankkeelle tavoitteet liittyen esteettömyyteen, laatuun ja rakennuksen toimivuuteen kaikille.

Hankkeen tavoitteet esitetään suunnittelijoiden ja urakoitsijoiden kilpailutusasiakirjoissa. Toteuttajien valinnassa pyritään varmistamaan heidän ammattitaitonsa kaikille sopivan suunnittelun ja esteettömyyden kokonaisvaltaisen huomioimisen osalta. Tilaaja voi nimetä tai vaatia hankkeeseen esteettömyyskoordinaattorin¹⁴, jonka tehtävänä on varmistaa kokonaisvaltaisen esteettömyyden toteutuminen sekä suunnittelu- että toteutusvaiheen aikana. Esimerkiksi Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA edellyttää, että jokaiselle erityisryhmien investointiavustusta saavalle rakennushankkeelle nimetään esteettömyyskoordinaattori.

---

14 RT 103545 Esteettömyyskoordinoinnin tehtäväluettelo

Hankkeen alussa tilaaja ja suunnittelija sopivat periaatteet, miten tavoitteiden toteutumista hankkeen aikana suunnitelmissa seurataan. Esteettömyysasiantuntijan tai -koordinaattorin lisäksi suunnitelmien toimivuutta arvioidaan kohteen tulevien käyttäjien kanssa. Vanhus- tai vammaisneuvoston lausuntoa saatetaan vaatia rakennuslupahakemuksen liitteeksi. Monilla kunnilla on vaatimuksena esteettömyyselvityksen liittäminen rakennuslupa-asiakirjoihin. Siinä kuvataan, miten esteettömyys on toteutettu suunnitelmassa.

Määräysten vähimmäisvaatimusten noudattaminen ei riitä, kun tavoitteena on toteuttaa yhdenvertaista kaikille toimivaa ympäristöä, vaan tarvitaan osaamista esimerkiksi aistiystävällisyydestä, hahmotettavuudesta ja ymmärrettävyydestä.

Käyttäjien osallistaminen

Kaikille sopivan suunnittelun periaatetta noudatettaessa suunnittelijan työn keskiössä ovat käyttäjien tarpeet ja rakennetun ympäristön toimivuus yhdenvertaisesti kaikille. Kyse on hyvästä suunnittelusta, jossa huomioidaan erilaiset käyttötilanteet. Suunnitteluprosessiin liittyy käyttäjien osallistaminen ja kuunteleminen, heidän tarpeidensa ymmärtäminen ja huomioiminen. Käyttäjät ovat keskiössä hankkeen alusta loppuun, ensimmäisistä hahmotelmista valmiin rakennuksen tai ympäristön käyttöön. Yhteistyö esteettömyysasiantuntijoiden ja käyttäjiä edustavien järjestöjen kanssa on hyödyllistä.

Käyttäjien osallistamisessa voi haasteena olla, että jotkut käyttäjäryhmät jäävät keskustelun ulkopuolelle ja heidän tarpeensa kuulumattomiin. Tarvitaan luovia ratkaisuja, joilla hiljaisemmat äänet saataisi kuuluville. Keinoina voi olla esimerkiksi monikielinen viestintä ja julkisten keskustelujen järjestäminen turvallisissa, mukavissa ja helposti lähestyttävissä, käyttäjille tutuissa tiloissa. Tulkkien tai lastenhoitopalvelujen järjestäminen voivat olla käytännön ratkaisuja, joilla varmistetaan mahdollisimman monenlaisten käyttäjien mukaan saaminen.¹⁵

Muuntojoustavuuden huomioiminen

Rakennusta suunniteltaessa on hyvä ottaa huomioon monikäyttöisyys ja muunneltavuus sekä ennakoida mahdolliset myöhemmät muutostarpeet. Monikäyttöinen tila muuntuu erilaisiin tarkoituksiin ja toimintoihin sellaisenaan tai vähäisillä kalustemuutoksilla.¹⁶ Tilojen käyttötilanteita pitäisi pystyä ennakoimaan pitkälläkin aikavälillä. Oleellista on, että tiloja muutettaessa esteettömyys säilyy. Suurissa

15 Arvind Ramachandran. Kun vähemmistöt puhuvat arkkitehtuurista, kuuleeko kukaan? -artikkeli (ark.fi)

16 Häkkinen ja Ala-Kotila, 2019

toimistokiinteistöissä on tavanomaista, että tiloja jaetaan, rajataan tai avataan aina kulloisenkin käyttäjän tarpeen mukaan. Muunneltavassa rakennuksessa esimerkiksi suuri yhtenäinen toimistotila voidaan jakaa erillisiksi tiloiksi, jotka vuokrataan eri toimijoille. Keskeistä tällaisessa tilanteessa on yhteiskäyttöiset tilat, esimerkiksi esteettömien wc-tilojen määrä ja sijainti.

4.2 Toteutusvaihe

Urakoitsijoiden tulee olla suunnittelijoiden lailla tietoisia hankkeen esteettömyys-tavoitteista. Urakoitsijoiden tehtävänä on vastaavan työnjohtajan johdolla noudata suunnitelmia ja tarvittaessa kouluttaa rakentajia esteettömyydestä. Mikäli suunnitelmat rakentamisen aikana muuttuvat, muutokset eivät saa heikentää esteettömyyttä. Muuttuneet suunnitelmat tulee tarkistuttaa tilaajalla tai hankkeen esteettömyyskoordinaattorilla.

Tilaaja, valvoja, pääsuunnittelija ja esteettömyyskoordinaattori valvovat esteettömyydelle ja toimivuudelle asetettujen tavoitteiden toteutumista koko toteutusvaiheen ajan. Työmaakäynneillä he varmistavat suunnitelmien toteutumisen esteettömyyden osalta ja havaitsevat mahdolliset työvirheet.

Ennen rakennuksen käyttöönottoa tehtävässä esteettömyyskatselmuksessa tarkistetaan esteettömyyden toteutuminen. Katselmuksessa mukana ovat esimerkiksi pääsuunnittelija, lupakäsittelijä, esteettömyysasiantuntija sekä tilaajan edustaja. Mahdolliset virheet ja puutteet korjataan lopputarkastukseen mennessä.¹⁷

4.3 Rakennuksen käyttö

Kaikille sopiva suunnittelu on prosessi, joka ei pääty rakennuksen valmistuessa, vaan se jatkuu myös tilojen käyttöönoton jälkeen. Käyttövaiheessa tulee varmistaa, että käyttäjien toiminnan myötä alun perin kaikille toimiva rakennus ei muutu esteelliseksi. Esimerkiksi huolehditaan siitä, että vaihtoehtoinen esteetön sisäänkäynti on yhdenvertaisesti käytettävissä muihin sisäänkäynteihin nähden, se on opastettu ja helposti löydettävissä eikä sitä ole tarpeettomasti lukittu. Väärillä toimintatavoilla voidaan heikentää rakennuksen esteettömyyttä. Esimerkiksi hissin kutsupainikkeen eteen sijoitettu roska-astia estää ulottumisen painikkeelle tai lukittu esteetön wc-tila edellyttää luvan pyytämistä tai avaimen hakemista.

---

17 Kilpelä 2019

Rakennusta käyttävät ihmiset vaihtuvat ja tilojen käyttöön liittyvät tarpeet voivat muuttua. Rakennuksen ja tilojen toimivuuden varmistamiseksi kiinteistönomistajien tulisi suunnitelmallisesti arvioida kiinteistön esteettömyyttä ja käytettävyyttä, esimerkiksi kuntotarkastusten yhteydessä. Mahdollisten kehittämiskohtien tunnistamiseksi aiheesta on hyvä kerätä palautetta tilojen käyttäjiltä. Rakennuksen elinkaaren aikana talotekniikka, rakennuslainsäädäntö ja esteettömyysvaatimukset todennäköisesti muuttuvat.

Aina kun rakennuksessa tehdään kunnossapitotöitä, pienempiä tai isompia korjaustoimenpiteitä tai suurempia käyttötarkoituksen muutoksia, pitäisi pohtia, olisiko samalla mahdollista parantaa kohteen esteettömyyttä ja käytettävyyttä. Esimerkiksi jos porrashuoneessa joudutaan tekemään korjauksia, samalla voidaan tarkistaa, onko tarve lisätä turvallisuutta käsijohtein tai merkitsemällä askelmien etureunat kontrastiraidoin. Korjaustöiden yhteydessä tulee aina varmistaa, etteivät toimenpiteet heikennä esteettömyyttä. Esimerkiksi hissien uusimisen yhteydessä varmistetaan, ettei ovi kapene tai hissikori pienene ja asuinkerrostalon putkiremontin yhteydessä huolehditaan, ettei kylpyhuoneen lattia nouse suhteessa muihin tiloihin ja oviaukon tasoero kasva.

Peruskorjaus- ja kunnossapitotöiden avuksi on hyvä teettää esteettömyyskartoitus, jonka avulla saadaan käsitys esteettömyyden toteutumisesta kohteessa sekä toimenpidesuosituksia ongelmien ratkaisemiseksi.

5 Kaikille sopivien ympäristöjen suunnittelu

Vuonna 2024 Suomessa arvioidaan olevan noin 700 000 esteetöntä asuntoa, eli noin 23 % asunnoistamme on esteettömiä. Väestön voimakkaasti ikääntyessä esteettömien asuntojen tarve lisääntyy ja arvioiden mukaan vuonna 2030 tarve on yli miljoonalle esteettömälle asunnolle. Nykyisellä uudisrakentamisen tahdilla esteettömien asuntojen määrä ei kasva riittävän nopeasti. Tämän vuoksi vanhan esteellisen asuntokannan korjaaminen esteettömäksi on merkityksellistä.¹⁸

5.1 Ikä- ja muistiystävällinen asuinympäristö

Asuinympäristö käsittää asunnot ja lähiympäristön sekä alueen palvelut ja toimintamahdollisuudet. Ikä- ja muistiystävällisessä asuinympäristössä korostuu esteettömyys, liikkumisen helppous ja käveltävyys. Asuinympäristön ikäystävällisyys tukee kaikkien alueella asuvien osallistumismahdollisuuksia ja lisää turvallisuutta.¹⁹ Palvelut ovat helposti saavutettavissa ja tarjolla on iäkkäille soveltuvia asumisratkaisuja ja kohtaamispaikkoja. Ikäystävällinen ympäristö on viihtyisä, elämyksellinen, selkeä ja helposti hahmotettava, ja se huomioi muistisairaat ja kognitiiviselta toimintakyvyltään heikentyneet henkilöt. Ikäystävällinen ympäristö rohkaisee lähtemään liikkeelle.

Asuinympäristön turvallisuus tarkoittaa fyysisen ympäristön osalta esimerkiksi kulkuväylien esteettömyyttä, hyvää hahmotettavuutta ja valaistusta, selkeitä opasteita sekä helppokulkuisuutta ja käveltävyyttä. Kulkuväylien varrella olevat levähdyspenkit sekä hyvä talvikunnossapito parantavat liikkumis- ja toimimismahdollisuuksia. Ikäystävällinen asuinympäristö tarjoaa mahdollisuuksia asukkaiden osallistumiselle sekä sukupolvien väliselle vuorovaikutukselle. Virkistysalueet ja ulkoliikuntapaikat ovat kaikkien saavutettavissa ja käytettävissä. Osallistumismahdollisuudet ja alueen asukkaiden välinen vuorovaikutus lisäävät yhteisöllisyyttä, suvaitsevaisuutta, ihmisten välistä keskinäistä luottamusta ja sosiaalisen turvallisuuden tunnetta.²⁰

18 Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma vuosille 2020–2022

19 Global Age-friendly Cities: A Guide. WHO 2007 sekä Rajaniemi, Rappe 2020

20 Turvallinen asuinalue ikääntyneille. Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:10.

Ageing in place -periaatteen mukaan asuinalueet tulisi suunnitella sellaisiksi, ettei niistä tarvitse ikääntymisen, toimintakyvyn heikkenemisen tai palvelujen tarpeen lisääntymisen vuoksi muuttaa pois. Ikäystävällisyys on hyvä lähtökohta kaikille sopivien asuin ympäristöjen suunnittelulle. Suunnittelutyön aikana tärkeää on kuulla myös lapsiperheiden ja nuorten sekä eri kulttuuritaustaa edustavien asukkaiden näkemyksiä.

Työkaluina asuin ympäristöjen kehittämisessä voidaan käyttää esimerkiksi esteettömyyskartoituksia sekä asukkaita osallistavia menetelmiä ja esteettömyys- tai turvallisuuskävelyitä. Esteettömyyskävelyillä tarkastellaan kulkuväylien käveltävyyttä ja palvelurakennusten sisäänkäyntien toimivuutta. Turvallisuuskävelyiden aikana havainnoidaan alueiden yleistä ilmettä, siisteyttä, kunnossapitoa, liikennejärjestelyjä, sosiaalista ympäristöä ja toimintamahdollisuuksia. Kävelyt on hyvä järjestää kunnan viranomaisten, asukasryhmiä edustavien järjestöjen, alueen palveluntuottajien, yhdistysten ja asukkaiden yhteistyönä.

Yhteisöllinen asuin ympäristö

Ikääntyneet muodostavat suuren väestöryhmän, jonka sisällä elämäntilanteet ja asumistarpeet vaihtelevat, jolloin erilaisia asumisen vaihtoehtoja tarvitaan. Ikääntyneet ovat kiinnostuneita esimerkiksi yhteisöllisestä ja monisukupolisesta asumisesta ²¹. Yhteisöllisissä asuintaloissa asukkailla on käytössään asunnon lisäksi yhteistiloja harrastuksia ja oleskelua varten. Yhteisöllisen asuminen koetaan lisäävän osallisuutta, hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta sekä vähentävän yksinäisyyttä. Tulevien asukkaiden itselleen rakennuttamia yhteisöllisten senioritalojen ryhmärakennuttamishankkeita on toteutettu Suomessa muutamia.

Yhteisöllinen asuminen on kasvattanut suosiotaan kaikenikäisten parissa, mutta kiinnostuneilta puuttuu tietoa hankkeen käynnistämiseen ja esimerkiksi tontin hankintaan, lupa-asioihin ja rahoitukseen liittyen. Kunnat voivat edistää yhteisöllistä asumista tarjoamalla neuvontaa asumismuodosta kiinnostuneille sekä vaikuttamalla kaavamääräysten ja tontinluovutusehtojen kautta.²²

21 Lampinen 2021

22 Paavolainen 2021

Asuntojen ikäystävällisyys ja kaikille sopivuus

Ihmisen ikääntyessä fyysinen toimintakyky ja tasapaino heikkenevät. Kotona asumisen sujumista ja asumiseen liittyvien perustoimintojen suorittamista hankaloittavat eniten liikkumisen esteet ja puutteelliset wc- ja pesutilat. Iäkkään ihmisen kannalta toimivassa asunnossa kaatumisen tai liukastumisen vaaraa on vähennetty ja asunnossa pystyy liikkumaan ja toimimaan turvallisesti myös apuvälineiden kanssa. Ikäystävällisyyden huomioon ottaminen myös asuinrakennuksen yleisissä tiloissa tukee itsenäistä toimimista. Riittävän väljät käytävätilat, kynnyksettömyys, kevyesti aukeavat ovet ja hissit helpottavat liikkumista. Valaistus, väritys ja tummuuserot tukevat tilan ja tasoerojen sekä varusteiden, kuten tukikahvojen, pistorasioiden ja katkaisimien hahmottamista.²³

Kulttuurisen kirjon monipuolistuminen lisää erilaisten asumisratkaisujen tarvetta, kuten tarvetta suuriin perheasuntoihin tai tilojen jakamiseen. Muuntojoustavuuden huomioiminen asutosuunnittelussa tukee kaikille sopivan suunnittelun periaatteen toteutumista ja mahdollistaa erilaisiin elämänvaiheisiin, perhekoon muutoksiin tai asukkaiden vaihtumiseen liittyvät muutostarpeet. Muuntojoustava asunto on monikäyttöinen ja se muuntuu erilaisiin toimintoihin palvellen monenlaisia tarpeita ja toiveita.²⁴ Muuntojoustavuutta on myös se, kun esimerkiksi varaudutaan myöhemmin asennettavaan hissiin.

Esimerkkejä

Ikäystävällisen asuinalueen kehittämisprosessi

Ikääntyneiden asukkaiden määrä kasvaa Tampereen Hervannassa lähivuosina poikkeuksellisen voimakkaasti. Alueella toteutettiin vuosina 2015–2017 kehittämisshanke Kohti ikäystävällisempää Hervantaa. Hankkeessa mallinnettiin ja toteutettiin ikäystävällistä palvelu- ja asuinaluetta. Hankkeen toimenpiteet kohdistuivat asuinympäristöön ja asumiseen sekä ikääntyneen väestön toiminta- ja osallistumismahdollisuuksien lisäämiseen.²⁵

Hankkeeseen osallistui kaupungin eri hallinonalojen edustajien lisäksi ikääntyneitä asukkaita, järjestöjä ja yrityksiä. Hankkeen valmistelussa keskeistä oli yhteissuunnittelu eri toimijoiden kesken. Kyselyiden, haastattelujen, työpajojen ja asukastilaisuuksien avulla kartoitettiin tarpeita ja näkemyksiä alueen ikäystävällisyyden kehittämisestä ja hyvinvoinnin edistämisestä sekä erityisesti rakennetun ympäristön ja asumisen sekä osallistumisen ja tiedonsaannin toteutumisesta.

23 Rappe et al., 2018

24 Salmela, 2021

25 Moisio, Savolainen-Korjus, 2018

Kuvio 2. Ikäystävällisen kaupungin ulottuvuudet (WHO 2017). Lähde: Kohti ikäystävällisempää Hervantaa -raportti.

Hankkeen toteutusvaiheeseen määriteltiin konkreettiset tehtävät tai tavoitteet, joiden avulla alueen ikäystävällisyyttä kehitettiin. Hankkeen tavoitteita oli esteettömän kävely- ja asiointireitin toteuttaminen, esteettömien asuntojen ja yhteisöllisen asumisen sekä esteettömien ja ikääntyneille soveltuvien virkistysalueiden rakentaminen, poikkihallinnollinen yhteistyö sekä asukkaiden ja toimijoiden osallisuus.

Toteutukseen osallistui työntekijöitä kaupungilta sekä Hervannan alueen yrityksistä ja yhteisöistä. Hankkeen myötä havaittiin, että poikkihallinnollisella yhteistyöllä ja kaikille sopivalla suunnittelulla on valtava potentiaali, kun tavoitteena on ikäystävällisyyden kehittäminen eli alueen ikäystävällisyyttä vahvistavat muutokset parantavat kaikkien alueen väestöryhmien elinoloja ja mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa.

Kehittämishankkeen päättymisen jälkeen edellä mainittujen tavoitteiden toteuttaminen on Hervannassa jatkunut. Tampereen kaupunki on halunnut hyödyntää kokemuksia myös muualla ja ikäystävällisyyden kehittäminen on laajentunut muihin aluekehityshankkeisiin.²⁶

26 Ikäystävällinen Hervanta -hanke oli osa ympäristöministeriön koordinoimaa Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelmaa.

Muistiystävällinen ja helppokulkuinen asiointi- ja ulkoilureitti

Savitaipaleen kunta on kehittänyt keskustataajamansa ikä- ja muistiystävällisyyttä. Tavoitteena on ollut kehittää ikääntyneiden asumispalveluita tarjoavan toimintakeskus Suvannon ympärille verkostomainen palvelukortteli, joka mahdollistaa turvallisen ikääntymisen tutussa ympäristössä.

Savitaipaleen keskustataajamassa sijaitseva Tiaisen poluksi kutsuttu asiointi- ja ulkoilureitti yhdistää iäkkäiden asumista ja harrastuksia, sosiaali- ja terveyspalveluita ja asiointia. Reitin varrella on muun muassa apteekki, hyvinvointiasema, kaupoja, kirjasto, tori ja pankki. Reitin kevyen liikenteen väylille on maalattu pinkki leveä raita, joka auttaa muistisairaita pysymään reitillä. Reitin varrella on istuimia levähtämiseen sekä esteettömiä wc-tiloja.

Kuvio 3. Tiaisen polku. Lähde: Savitaipaleen kunta

Reittiä suunniteltiin yhteistyössä laajan verkoston kanssa. Mukana olivat vammais- ja vanhusneuvosto, Muistiluotsi²⁷, alueen asukkaita ja paikallisia yrittäjiä. Suunnittelutyötä ohjasivat kuntalaiskyselyn tulokset sekä vammais- ja vanhusneuvoston kanssa tehtyjen yhteiskävelyiden aikana tehdyt havainnot.

²⁷ Muistiluotsit ovat Muistiliiton jäsenyhdistysten ylläpitämiä maakunnallisia asiantuntija- ja tukikeskuksia, jotka tarjoavat apua ja tukea muistisairaille ja heidän läheisilleen.

Muissakin kunnissa on kiinnostuttu ikäystävällisten asuinalueiden kehittämisestä ja esteettömiä asiointi- ja ulkoilureittejä ollaan toteuttamassa tai on jo toteutettu. Esimerkiksi Iisalmissa ydinkeskustan virkistysreittisuunnitelmissa erityistä huomiota on kiinnitetty iäkkäiden ihmisten arkiliikuntamahdollisuuksiin. Kangasalla esteettömien reittien suunnittelussa huomioitiin iäkkäiden asukkaiden mahdollisuus vierailla toistensa luona. Yhteistä näille hankkeille on suunnittelu yhteistyössä kaupungin tai kunnan virkamiesten, alueen asukkaiden ja järjestöjen kanssa.

Kaikille sopivat esteettömät polut kannustavat luontoon

Helsingin Vanhankaupunginkoskella sijaitseva Lammassaari ja sen läheinen koskeikko on ollut merkittävä lintubongaus- ja retkikohde jo 1800-luvulla. Aiemmin saareen kuljettiin mantereelta kaislikon läpi polkuja ja perinteisiä pitkoskuita pitkin. Vuodesta 2018 lähtien saareen on päässyt leveää ja tasaista lankkupolkua pitkin, mikä mahdollistaa kulkemisen kaikille. Samaan aikaan lankkupolun kanssa alueelle valmistui esteetön Luonnon syli -luontopolku.

Kuva 4. Lammassaari. Lähde: Juha Myllymäki

Lammassaareen kulkeva esteetön reitti mahdollistaa turvallisesti esimerkiksi pyörällisellä apuvälineellä liikkumisen tai lastenrattaiden työntämisen. Polun reunan korotus estää kulkijaa ajautumasta ulos polulta ja reuna palvelee myös valkoisen kepin käyttäjää. Reitin varrella on kaksi esteetöntä lintujenkatselutasannetta, joiden lasikaiteet mahdollistavat ympäristön tarkkailun esimerkiksi lapsille.

Esteettömät reitit toteuttavat kansallista luonnon virkistyskäytön strategiaa (2022), jonka tavoitteena on lähiluonnon yhdenvertainen ja esteetön saavutettavuus sekä luonnon virkistyskäytön mahdollisuuksien varmistaminen ihmisten koko elämänsä ajan ajalle. Lammassaaren reitit tarjoavan mahdollisuuden itsenäiseen luonnon kokemiseen kaikille ja ne ovat osoittautuneet suosituiksi niin lapsiperheiden kuin ikääntyneidenkin parissa.

Lammassaaren reitit ovat osa NATTOURS-hanketta²⁸, jossa asukkaita, matkailijoita ja kouluja innostetaan lähtemään lähiluontoon virkistäytymään ja oppimaan. Lammassaaren luontopolkua ideoineilla Helsingin kaupungin asiantuntijoilla oli alusta lähtien vahva yhteinen pyrkimys korkeatasoisen kaikille sopivan virkistyskohteen toteuttamiselle. Reitit syntyivät suunnittelijoiden ja rakentajien, kaupungin asiantuntijoiden ja esteettömyysasiantuntijan tiiviillä yhteistyöllä.

Sukupolvien kortteli tukee yhteisöllisyyttä

Helsingin Jätkäsaaren sukupolvikortteli on Settlementiasuntojen kehittämä konsepti, jossa kantavana ajatuksena on kohtaamisten ja yhteisöllisyyden mahdollistaminen asukkaiden kesken. Jätkäsaaren sukupolvien korttelissa asuu eri elämäntilanteessa olevia ja eri-ikäisiä ihmisiä. Nuorimmat asukkaat ovat vauvoja ja vanhimmat 90-vuotiaita. Kortteli näyttää mallia myös tuetun asumisen toteuttamisesta osana tavallista kerrostalokorttelia.

---

28 <https://citynature.eu/fi/>

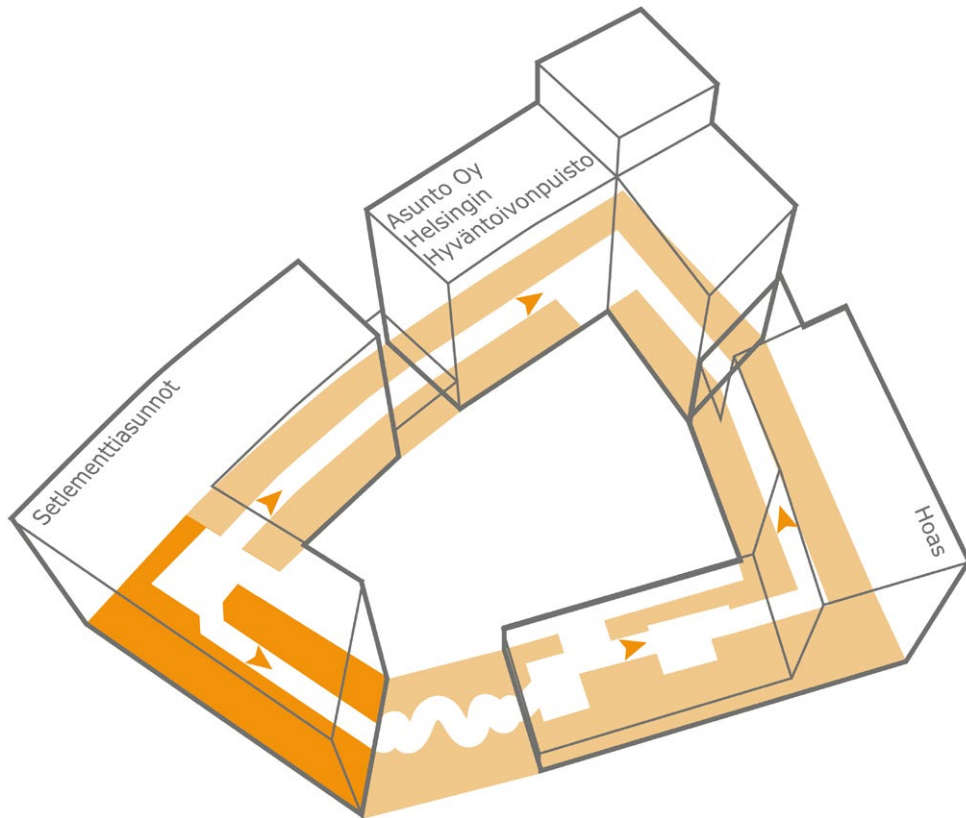
Kuva 5. Sukupolvien korttelin asukastila. Lähde: Setlementtiliitto

Jätkäsaaren sukupolvien korttelin keskeisin toimija ja yksi kolmesta rakennuttajasta on Setlementtiasunnot, joka rakennutti kortteliin vuokra-asuntoja. Asuntosäätiö rakennutti kortteliin Hitas-säännösteltyjä omistusasuntoja ja HOAS opiskelija-asuntoja. Korttelissa on myös kehitysvammaisille ja vaikeasti liikuntavammaisille henkilöille tarkoitettuja asuntoja.

Korttelin kolmen talon asukkaiden käytössä on yhteinen piha sekä suuret yhteistilat kuten auditorio, kuntosali, bänditila, verstaas, sauna, pesula, kahvila ja oleskelutiloja. Tilojen viihtyisyyteen on kiinnitetty erityistä huomiota. Yhteistilat on suunniteltu niin, että ne houkuttelevat spontaaneihin kohtaamisiin, ja tiloissa järjestetään myös yhteistä tapahtumia. Yhteisöllisyys on vapaaehtoista ja talot on rakennettu niin, että kohtaamisia voi myös vältellä tai muiden toimintaa voi tarkkailla ns. puolijulkisilta vyöhykkeiltä. Yhteiset asukastilat sijaitsevat Setlementtiasuntojen rakennuksessa.

Kuvio 6. Sukupolvien kortteli. Yhteisiin tiloihin on pääsy muista rakennuksista korttelin kiertävää sisäkäytävää pitkin. Tummallalla oranssilla korostettu alue kuvaa yhteisiä asukastiloja. Lähde: Setlementtiliitto

Myötäsunnittelulla koti ja yhteisö loppuelämäksi

Kuva 7. Loppukiri. Lähde: Kirsti Sivén

Vuonna 2006 valmistunut Loppukiri on Suomen ensimmäinen yhteisöllinen senioritalo. Hankkeen taustalla oli Aktiiviset seniorit ry:n unelma ikäihmisten yhteisöllisestä talosta, jossa olisi hauskaa ja turvallista asua ja jossa toteutuisi sekä oman kodin rauha että yhteisöllinen elämä. Tulevat asukkaat osallistuivat hankkeeseen aktiivisesti ja kiinteä yhteistyö arkkitehtien, rakennuttajan ja asukkaiden kesken jatkui koko suunnittelun ja rakentamisen ajan.

Pääsuunnittelijan työtavaksi muodostui niin sanottu myötäsunnittelu, jossa asukkaat kävivät vuorollaan neuvottelemassa omien asuntojensa tilajaosta ja yksityiskohdista. Suunnitelmat oli tehty jo ennen urakkatarjouspyyntöjä, jolloin välttyttiin muutostöiltä. Talon yhteistilat suunniteltiin yhteistyössä asukkaiden kanssa. Tämä vaati riittävän ajan varaamista suunnitteluun.

Loppukirissä suunnittelun yhtenä lähtökohtana oli esteettömyys ja se, että asukkailla on mahdollisuus asua talossa mahdollisimman pitkään. Vaikka talon suunnittelu- ja rakennusaikaan asukkaat olivat hyväkuntoisia, aktiivisia ja osa vielä työelämässä, kaikki tilat mitoitettiin pyörällisen apuvälineen kanssa liikkuvaa

ajatellen, hissit ovat suuria ja valoisia, porraskäytävät ovat leveitä. Yleistilojen lattiamateriaaliksi valittiin kumimatto liukastumisten välttämiseksi. Ovityypit valittiin helppokäyttöisyyden perusteella.²⁹

Tärkeässä roolissa koko suunnittelun aikana oli yhteisöllisyyden tukeminen asukkaiden kesken. Talon yhteistilat tarjoavat hyvät puitteet yhdessä tekemiselle ja yhdessäololle, mutta suunnittelussa haluttiin huomioida myös se, että aina ei halua tavata muita ja kulkeminen esimerkiksi ulkoa sisään on mahdollista muualtakin kuin yhteistilojen kautta.

”Tuntui hyvältä ajatukselta ottaa asukkaat mukaan suunnitteluun ja näin läheiseen yhteistyöhön. Myötäsuunnittelu oli antoisa ja hyvä prosessi.”

Kirsti Sivén

Peruskorjauksella lisää esteettömiä asuntoja

Helsingin kaupungin Asuntotuotanto (ATT) on Helsingin kaupungin organisaatio, joka rakennuttaa ja peruskorjaa vuokra-, omistus- ja asumisoikeusasuntoja kaupunkilaisten tarpeisiin. Helsingin kaupungin asunnot Oy (Heka) on Helsingin kaupungin omistama yhtiö ja asuntojen määrässä mitattuna Suomen suurin vuokranantaja. Hekan kohteiden suurista peruskorjauksista vastaa ATT. Sekä ATT:n että Hekan tavoitteena on, että peruskorjaushankkeissa asuntojen sekä talojen yleisten tilojen esteettömyyttä parannetaan aina kun mahdollista. Esteettömyyden varmistaminen on olennaisesti mukana ATT:n suunnittelunohjauksessa ja uudistuotannossa sillä on esteettömyysasetuksen vähimmäisvaatimuksia tiukempia linjauksia.

Yksi esimerkki Hekan omistamasta ja ATT:n peruskorjaamasta kohteesta sijaitsee Helsingin Ruskeasuolla. Hanke koostuu neljästä talosta. Osoitteessa Koroistentie 17 sijaitsee kaksi nelikerroksista vuonna 1962 rakennettua taloa ja Tenholantie 3–5:ssä kaksi vuonna 1952 rakennettua osittain nelikerroksista taloa. Peruskorjaushanke käsitti rakennusten lisäksi piha-alueet. Peruskorjauksen yhtenä tavoitteena oli parantaa kohteiden esteettömyyttä.

Asuntojen sisällä tehtyjen muutostöiden myötä poistettiin turhia toimintaa hankaloittavia väliovia ja poistettiin kynnyksiä. Asuntojen väliovien ja kylpyhuonetilojen ovien saranatyyppiä vaihtamalla oviaukkojen vapaata leveyttä saatiin suurennettua. Yleistiloissa esteettömyyttä parannettiin tilamuutoksilla. Osa talosaunojen puku- ja pesutiloista varustettiin esteettömiksi ja yleinen wc-tila muutettiin esteettömäksi.

²⁹ Dahlström, Minkkinen 2009

Koroistentien kahteen taloon rakennettiin Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Aran avustuksella jälkiasennushissit sekä uusi esteetön sisäänkäynti. Hissit rakennettiin rakennusrungon sisäpuolelle asuntoja pienentämällä.

Toinen esimerkki Hekan omistamasta ja ATT:n peruskorjaamasta kohteesta on Helsingin Myllypurossa, Myllymatkantie 6:ssa sijaitsevat kaksi nelikerroksista vuonna 1966 valmistunutta asuinkerrostaloa. Vuonna 2018 valmistuneessa peruskorjauksessa rakennusten esteettömyyttä parannettiin oleellisesti. Rakennusten runkojen sisään tehtiin uudet hissikuilut vanhojen porrassyöksyjen tilalle ja uudet porrassyöksyt rakennettiin rungon ulkopuolelle. Kylpyhuoneet muutettiin esteettömiksi tai lähes esteettömiksi. Lisäksi talosauna ja muut asukkaiden yhteistilat korjattiin esteettömiksi.

Kuva 8. Myllymatkantien talon julkisivu peruskorjauksen jälkeen. Lähde: Helsingin kaupungin asunnot Oy (Heka)

5.2 Yleisölle avoin rakennettu ympäristö

Yleisölle avoimilla tai tarjottavilla tiloilla tarkoitetaan sellaisia tiloja ja paikkoja, jotka on suunniteltu ihmisten kokoontumista, vuorovaikutusta ja erilaisia aktiviteetteja varten, kuten kirjastot, koulut, museot, teatterit, terveysasemat, ravintolat, kauppakeskukset, puistot tai aukiot. Lisäksi hallinto- ja toimistorakennukset ymmärretään tässä yhteydessä yleisölle avoimiksi tiloiksi.

Yleisölle avoimilla tiloilla on ratkaiseva merkitys yhteisön elämän, yhteisöllisyyden, sosiaalisen vuorovaikutuksen ja demokraattisen osallistumisen edistämässä. Hyvin suunnitellut yleisölle avoimet tilat edistävät yhteisön hyvinvointia tarjoamalla tiloja virkistykseen, kulttuuritapahtumiin, kokoontumiseen, oppimiseen, kansalaistoimintaan ja muihin yhteisiin kokemuksiin.

Yleisölle avoimien tilojen kohdalla käyttäjien moninaisuuden huomioiminen ja kaikille sopivan suunnittelun periaatteen noudattaminen ovat olennaisia. Kaikille sopivan suunnittelun avulla ja muuntojoustavuuden huomioimisella voidaan varmistaa, että tilat ovat monikäyttöisiä ja sopeutuvat useisiin tarkoituksiin sellaisenaan tai vähäisillä kalustemuutoksilla.

Esimerkkejä

Osallistavalla suunnittelulla yhteinen olohuone kaikille

Helsingin keskustakirjasto Oodin suunnittelua on ohjannut asiakaslähtöisyys ja ajatus kirjastosta kaikille avoimena olohuoneena, joka vastaa kaikkien käyttäjien tarpeisiin. Tämä tavoite on saavutettu tiiviillä yhteistyöllä kaupunkilaisten ja kumppaneiden kanssa. Suunnittelun tueksi kaupunkilaisilta kerättiin yli 2300 ideaa keskustakirjaston jatkosuunnitteluun. Kaupunkilaiset saivat ehdottaa, miten osa hankkeen budjetista käytetään ja myös Oodi-nimi on kaupunkilaisten ehdottama.

Kuva 9. Oodi. Lähde: Alekski Poutanen, Helsingin kaupungin aineistopankki

Oodin suunnittelussa on kiinnitetty erityistä huomiota käyttäjälähtöisyyteen, esteettömyyteen, tilojen toimivuuteen ja käytettävyyteen kaikille. Suunnittelu-työhön osallistui ryhmä esteettömyyden asiantuntijoita sekä kaupungilta että käyttäjäjärjestöistä. Oodi on saanut kiitosta sukupuolineutraaleista wc-tiloistaan, luonnonvalon aiheuttaman häikäisyn estämisestä sekä opasteista. Oodin opastuksen toteutuksessa on huomioitu erilaiset kävijät ja saavutettavuus. Kolmikielinen opastusjärjestelmä sisältää mm. selkeitä symboleita, pistekirjoitus- ja koho-opasteita, sisäänkäynnin äänimajakana sekä sisänavigointijärjestelmän.

Oodi on esimerkki kaikille sopivan suunnittelun periaattein toteutetusta suunnittelu- ja toteutusprosessista. Käyttäjien ja kumppanien aktiivisen osallistumisen lopputuloksena on rakennus, joka toivottaa kaikki tervetulleiksi ja tilat, joihin halutaan tulla oleskelemaan, osallistumaan ja tekemään. Vaikka rakennus on valmis, toimintojen ja esteettömyyden kehittäminen yhdessä käyttäjien kanssa jatkuu.

”Oodin huikea suosio heijastaa osallistavan suunnitteluprosessin onnistumista. Yleisö on äänestänyt jaloillaan”.

Pirjo Lipasti, oodihelsinki.fi

Esteettömyyskartoitus korjaushankkeen tukena

Kuva 10. Helsingin kaupunginteatteri. Lähde: Miika Storm, Kaupunginteatterin aineistopankki.

Helsingin kaupunginteatterin vuonna 2017 valmistuneen peruskorjauksen tavoitteena oli säilyttää kulttuurihistoriallisesti, kaupunkikuvallisesti ja arkkitehtonisesti merkittävän rakennuksen alkuperäinen ilme ja tunnelma sekä parantaa esteettömyyttä.

Hankesuunnitteluvaiheessa kaupunki teetti rakennuksesta esteettömyyskartoituksen, jonka yhteydessä järjestettiin katselmus vammaisjärjestöjen asiantuntijoiden kanssa. Kartoitusraportti nosti esiin esteettömyyden kannalta ongelmalliset alueet ja antoi toimenpide-ehdotuksia. Esteettömyysasiantuntijat pohtivat yhdessä suunnittelijoiden kanssa toimivia ratkaisuja.

Peruskorjauksen lähtökohtana oli tilajaon, alkuperäisten materiaalien, valaistuksen, värityksen, kiintokalusteiden ja yksityiskohtien säilyttäminen. Esteettömyyttä parannettiin niin paljon kuin oli mahdollista. Ulkoaluetta ja reittejä sisäänkäynneille korjattiin kaikille toimiviksi ja yksi pääsisäänkäynnin ovista varustettiin avausautomaattilla. Hissien esteettömyyttä parannettiin, pääkulkureittien oviaukkoja

levennettiin ja teatteriin rakennettiin useita esteettömiä wc-tiloja. Molemmille näytämöille toteutettiin automaattisesti aukeavat ovet ja molempiin saleihin lisättiin esteettömiä paikkoja. Valaistusta sekä salien ja lämpiön portaiden hahmotettavuutta parannettiin. Kuunteluympäristöä kohennettiin akustiikkaa parantamalla ja induktiosilmukoilla. Opasteita selkiytettiin ja täydennettiin muun muassa lattiapinnan ohjaavilla koholistoilla sekä piste- ja kohokirjoituksella varustetuilla opasteilla.³⁰

Monitoimitalo kaikkien kuntalaisten käyttöön

Oulun Tuiraan rakennettavan uuden monitoimitalon suunnittelua, rakentamista ja käyttöä ohjaavia tavoitteita ovat elinikäisen oppimisen tukeminen, kuntalaistoiminnan vahvistaminen, kulttuurisensitiivisen toimintaympäristön luominen sekä halu parantaa yhdenvertaisuutta ja esteettömyyttä. Talo tulee olemaan kaikkien kuntalaisten käytössä aamusta iltaan. Monitoimitaloon tulee tiloja peruskoululle, kirjastolle, nuorisotoimelle ja Oulu-opistolle. Iltaisin ja viikonloppuisin tilat ovat eri harrastusryhmien käytössä.

Kuva 11. Tuiraan monitoimitalo. Lähde: Verstas Arkkitehdit Oy

30 Mannberg, 2018

Projektiin osallistuu esteettömyysasiantuntija, joka tarkastaa suunnitelmat ja auttaa suunnittelijoita esteettömyyteen liittyvien kysymysten ratkaisemisessa. Kaupunki edellyttää esteettömyyssuunnitelman laatimista sekä sisä- että ulkotiloista. Opastus toteutetaan Oulun kaupungin opastusohjeen mukaan ja siinä huomioidaan erilaiset käyttäjät. Kaikki suunnitelmat on hyväksytetty vammaisneuvostolla.

Samalla tontilla sijaitseva vuonna 1900 rakennettu Tuiran vanha koulu säilytetään. Uusi monitoimitalo rakennetaan kiinni vanhaan kouluun niin, että esteetön kulku vanhan koulun molempiin kerroksiin on uuden rakennuksen kautta mahdollista. Kaupunki teetti vanhan koulun esteettömyyskartoituksen, jonka yhteydessä henkilökunnalle järjestettiin kysely esteettömyyden ja inklusion toteutumisesta. Vastauksia hyödynnetään uuden monitoimitalon toiminnan kehittämisessä. Uusi monitoimitalo valmistuu vuonna 2025.

Käyttäjät huomioiva kaupunkitila

Helsingin Pasilassa sijaitseva Tripla sisältää rautatieaseman, kauppakeskuksen, asuinrakennuksia, hotellin ja toimistoja. Suunnittelun lähtökohtana oli moninainen käyttäjäkunta ja esteettömyyden huomioiminen. Hankkeessa oli alusta lähtien mukana esteettömyyssuunnittelija, joka järjesti hankkeen alussa kaikkien suunnittelualojen ja rakentajien edustajille esteettömyyskoulutuksen. Hankkeen aikana esteettömyyssuunnittelija tarkasti kaikki esteettömään liikkumiseen ja toimimiseen liittyvät arkkitehti-, valaistus-, sähkö-, sisustus- ja opastussuunnitelmat sekä ulkoalue- ja katusuunnitelmat. Esteettömyyssuunnittelija valvoi suunnitelmien toteutumista työmaalla ja osallistui rakennuksen käyttöönottotarkastuksiin.

Yksi alueen suunnittelua ohjaavista tavoitteista oli liikkumisen esteettömyys ja käveltävyys. Esteettömyyssuunnittelijan tehtävänä oli huolehtia, että esteettömyys jatkuu saumattomasti rakennuksesta tai alueelta toiseen kuljettaessa. Kauppakeskuksen ja rautatieaseman reitti liittyvät yhteen kaupungin katutilassa kulkevien reittien kanssa, eikä kenenkään kulku katkea lähipysäkeille tai joukkoliikennetermiinalliin mentäessä.

Kuva 12. Mall of Tripla.

Esteettömyys on Triplassa huomioitu kokonaisuutena. Liikkumisen esteettömyyden toteutumisen lisäksi tiloja on varustettu induktiosilmukoilla, tilojen hahmottamista helpottavat tummuuskontrastit ja valaistus on hyvä. Opastusjärjestelmä sisältää kuunneltavia ja kosketeltavia opasteita.³¹

Yhteisellä tavoitteella ja osallistavalla suunnittelulla toteutukseen

Liedon keskiaikaisen kirkon vuonna 2021 valmistunut peruskorjaus on esimerkki kaikille sopivan suunnittelun periaatteen toteuttamisesta ja osallistavasta suunnittelusta. Ennen suunnittelutyön aloittamista kuntalaisilta ja sidosryhmiltä kysyttiin, mitä kirkon peruskorjaukselta toivotaan. Esille nousivat esteettömyys, yhteisöllisyys ja pyhyden säilyminen. Nämä kolme teemaa ohjasivat suunnittelutyötä.

Käyttäjät ja sidosryhmät osallistuivat suunnitteluun ensimmäisistä luonnosvaiheen suunnitelmista lähtien. Viestintä käyttäjien suuntaan oli aktiivista ja hankkeen aikana järjestettiin useita työpajoja, joissa suunnittelijat hakivat käyttäjiltä palautetta. Palautteet dokumentoitiin huolellisesti ja ne huomioitiin suunnitelmissa.

31 <https://www.yit.fi/ytimessa/esteeton-tripla>

Muutosten jälkeen kirkkosalin lattia on kokonaan yhdessä tasossa ja sisäänkäynnit ovat esteettömät. Valaistusta on parannettu ja se on aluekohtaisesti säädettävissä. Valaistussuunnittelussa tärkeää oli keskiaikaisen kirkon tunnelman säilyttäminen. Siirreltävien istuimien ansiosta kirkkosalin tila muuntautuu erilaisiin tilanteisiin. Kirkon yhteyteen toteutettiin myös esteetön wc.

Kuva 13. Liedon kirkko. Lähde: Antti Partanen, Kaftor Oy

Kirkko on vahvistanut yhteisöllisyyttä kokoamalla kuntalaisia yhteen erilaisiin tapahtumiin ja sinne tullaan myös oleskelemaan. Keskiaikaisen kirkon henki ja pyhyys ovat ennallaan. Lopputulos on hyvä esimerkki kaikille sopivan suunnittelun periaatteen toteuttamisesta ja käyttäjien toiveiden huomioimisesta.

"Meitä on aidosti kuultu tässä hankkeessa, koko hankkeen ajan"

Risto Leppänen, Liedon seurakunnan kirkkoherra.

Esteetön toimitalo

Helsingissä Mannerheimintien varrella sijaitseva Invalidiliiton toimitalo otettiin käyttöön vuonna 2008. Talo on Invalidiliiton rakennuttama ja sen suunnittelun tavoitteena oli luoda työympäristö, joka sopii kaikille työntekijöille mahdollisista toimintakyvyn rajoitteista huolimatta.

Kuva 14. Invalidiliiton toimitalo. Lähde: Invalidiliitto ry.

Suunnittelun apuna oli työntekijöistä koottu käyttäjäryhmä, johon kuului eri tavoin liikkumis- ja toimimisesteisiä henkilöitä sekä esteettömyyden asiantuntijoita. Käyttäjäryhmän palautteiden perusteella suunnitelmiin tehtiin muutoksia. Esimerkiksi rakennuksen Mannerheimintien puoleinen sisäänkäynti saatiin maanpinnan muokkauksilla ratkaistua esteettömäksi molemmista lähestymissuunnista. Taukutilojen keittiöt ja toimistokalusteet on valittu käyttäjäryhmän tekemien testausten perusteella.

Muista toimistorakennuksista poikkeavana ratkaisuna voidaan pitää sitä, että kaikki rakennuksen wc-tilat ovat esteettömiä. Tummuuserojen käyttöön tilojen hahmottamisen tukena on kiinnitetty erityistä huomiota. Hahmottamista helpottavien ratkaisujen käyttö ei ole tuonut hankkeelle lisäkustannuksia, mutta on huomattavasti parantanut tilojen käytettävyyttä.

Osa rakennuksen esteettömyysratkaisuista ovat nykyään perusratkaisuja, kuten automaattisesti aukeavat ovet, sähköisesti korkeussäädettävät työpöydät ja hissien puheopastus.

”Tilaajalla on tärkeä rooli siinä, että lopputulos on esteetön. Tilaaja määrittelee laatutason ja valvoo sen toteutumista – esteettömyys ei synny automaattisesti.”
invalidiliitto.fi

Potilaat mukana sairaalan suunnittelussa

Kuva 15. St Olavin sairaala. Lähde: Johannes Eggen, Nordic Office of Architecture

Norjassa, Trondheimin keskustassa sijaitsevan St Olavin sairaalan suunnittelu- ja toteutushanketta on kutsuttu potilaskeskeiseksi kaupunki-identiteettiprojektiksi. Hanke käytti osallistavan suunnittelun periaatteita yhteisten strategioiden määrittelyyn ja suunnittelun ohjaukseen. Kohteen suunnittelukilpailun vaatimuksissa edellytettiin, että suunnittelussa ja toteutuksessa osallistetaan käyttäjät mukaan koko

hankkeen ajan. Sairaalan henkilöstön lisäksi mukaan haluttiin myös potilaat ja heidän perheensä. Hankkeen aikana järjestettiin käyttäjäfoorumeita, käyttäjäkyselyitä ja työpajoja, käyttäjät osallistuivat suunnittelukokouksiin, työmaakäynteihin ja yhteiskehittämiseen.

Yhteiskehittämisessä eri osapuolet toivat oman osaamisensa, näkemyksensä ja kokemuksensa yhteen, jotta lopputulos vastaisi kaikkien osapuolten tarpeita. Sairaalan henkilöstön tarpeet ja toiveet liittyivät tilojen toiminnallisuuteen työn sujuvuuden kannalta. Potilaiden toiveissa korostui tarve yksityisyyteen, henkilöstön läsnäoloon ja näkyvyyteen sekä esteettömyyteen. Potilaiden osallistuminen suunnitteluun vaikutti siihen, että sairaala pystyy paremmin tarjoamaan sitä, mitä potilaat erityisesti toivoivat. Yksityisyyttä tuovat yhden hengen huoneet ja turvallisuutta potilashuoneiden sijoittuminen lähelle hoitaja-asemia.

Erytystä huomioita rakennuksessa on kiinnitetty valoon, värimaailmaan, materiaaleihin, taideteoksiin, luontoyhteyteen ja ilmanlaatuun. Rakennus ottaa huomioon sekä luonnon, kaupungin, työntekijät että potilaat kokonaisvaltaisesti ja harmonisesti. Sairaala on esimerkki Norjan hallituksen ja paikallisten viranomaisten sitoutumisesta kaikille sopivan suunnittelun periaatteen noudattamiseen ja Norway universally designed by 2025 -vision toteuttamiseen.³²

5.3 Kaupunkien strategiat ja kehittämisohjelmat

Useat Suomen kunnat edistävät suunnitelmallisesti kaikille sopivien, ikäystävällisten ja esteettömien ympäristöjen suunnittelua ja toteutusta. Joissakin kunnissa on oma esteettömyysasiamies tai -koordinaattori, kuten esimerkiksi Turussa, Tampereella, Helsingissä, Espoossa, Oulussa ja Vaasassa. Useat kunnat ovat laatineet esteettömyysstrategian ja asettaneet esteettömyyden kehittämiselle selkeät tavoitteet ja toimenpidesuunnitelmat. Esimerkiksi Helsingin ja Oulun kaupungeilla on selkeät prosessit, jotka ohjaavat rakennushankeita esteettömyyden huomioimiseen.

32 With a Deadline In Place, Norway Warms Up to Universal Design -artikkeli. Marie Doezema, 2018 ja <https://doga.no/en/tools/inclusive-design/cases/st.-olavs-hospital/>

Esimerkkejä

Kaikille sopivan suunnittelun ja esteettömyyden toteuttaminen Helsingin kaupungissa

Helsingin kaupunki on edistänyt esteettömyyttä vuodesta 2002 lähtien, jolloin Helsinki kaikille -projekti käynnistettiin. Kaupungin esteettömyyslinjaukset ohjaavat esteettömyyden ja saavutettavuuden huomioimiseen kaupunkiympäristön ja kaupungin palvelujen suunnittelussa. Kaupungin esteettömyysasioiden koordinoimista ja seurannasta huolehtii esteettömyystyöryhmä. Ryhmän jäseniä ovat eri toimialoille nimetyt esteettömyysyhdyshenkilöt, esteettömyysasiamies sekä vammaisasiamies ja vanhusneuvoston sihteeri. Esteettömyystyöryhmä raportoi kaupunginhallitukselle esteettömyyslinjausten toteutumisesta.

Helsingin kaupungissa vastuu esteettömyyden edistämisestä on jaettu selkeästi. Kaupungin omista rakennushankkeista suunnittelua ohjaavat kaupunkiympäristön toimialan tilapalvelujen projektinjohtajat yhteistyössä käyttäjätoimialan tilapalvelun kanssa. Ennen hankesuunnitelmien viemistä päätöksentekoon, kaupungin esteettömyysasiamies katsoi merkittävien kohteiden suunnitelmat ja kommentoi pääsuunnittelijan laatiman esteettömyyselvityksen. Merkittäviä kohteita ovat esimerkiksi julkisen liikenteen asemat ja pysäkit, sairaalaympäristöt, terveys- ja hyvinvointikeskukset, perhekeskukset ja palvelutalot ympäristöineen sekä liikunta- ja leikkipaikat ja kauppakeskukset. Merkittävien kohteiden hankesuunnitteluvaiheen suunnitelmien tarkasteluun osallistuvat myös vammais- ja vanhusneuvoston edustajat.

Kaupunki kouluttaa jatkuvasti omaa henkilöstöään, jotta heillä tilaajina on riittävät tiedot esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Hankintojen kilpailutuksissa ja sopimuksissa huomioidaan esteettömyyden ja saavutettavuuden vaatimukset.

Helsingin kaupungin esteettömään rakentamiseen liittyvä ohjeistus on esteettömyysasetusta yksityiskohtaisempi. Kaupunki edellyttää, että hankkeissa noudatetaan rakentamista ohjaavien vähimmäissäännösten lisäksi esteettömyysoppaita. Näiden lisäksi kaupungilla on omia esteetöntä rakentamista ohjaavia oppaita esimerkiksi kouluille, päiväkodeille ja uimahalleille sekä laatuvaatimuksia terveys-, hyvinvointi-, perhe- ja seniorikeskuksille. Hankkeiden alussa sovitaan, miten esteettömyyden toteutumista valvotaan. Merkittävässä hankkeessa voidaan perustaa kyseistä hanketta seuraava erillinen esteettömyysryhmä.

Helsingin kaupunki on linjannut, että asuntoyhtiöiden sisäänkäyntien sekä yhteisten tilojen ja alueiden esteettömyyden tasoa selvitetään ja kaupungin kiinteistöjen teknisten laitteiden, kuten induktiosilmukoiden ja sähköisten

ovenavausmekanismien toimivuutta tarkastellaan muulloinkin kuin peruskorjauksen yhteydessä. Kohteen vastuunjakotaulukko määrittelee, kuka huolehtii näistä tehtävistä ja esteettömyyspuutteiden korjaamisesta.³³

Keskustakirjasto Oodi, Lammassaaren esteetön lankkupolku, Helsingin kaupunginteatterin peruskorjaus sekä asuinkerrostalojen peruskorjaushankkeet ovat yksittäisiä esimerkkejä Helsingin kaupungin tekemästä esteettömyystyöstä.

Kaikille sopivan suunnittelun ja esteettömyyden toteuttaminen Oulun kaupungissa

Oulun kaupungissa esteettömyyden edistäminen pohjautuu vuonna 2009 laadittuun esteettömyysstrategiaan ja toimenpideohjelmaan. Kaupunki haluaa edistää kaupunki- ja asuinympäristöjen ja asuntojen esteettömyyttä kokonaisvaltaisesti. Tämä tavoite näkyy kaupungin toimintaa ohjaavissa ohjelmissa.

Oulun arkkitehtuuriohjelman tavoitteena on monimuotoinen, yhteinen ja laadukas Oulu, jonka ympäristö ja rakennukset sopivat kaikille käyttäjille. Niin kaupunkitilat kuin rakennuksetkin suunnitellaan ja rakennetaan arkkitehtuuriltaan korkeatasoisiksi, helposti käytettäviksi, muunneltaviksi, toimiviksi, esteettömiksi ja turvallisiksi.³⁴

Kaupungin asuntopoliittisten linjausten tarkoituksena on edistää erilaisten ihmisten ja erilaisen asumisen sekoittumista. Tavoitteena on monipuolinen asuntotyyppien, asuntojen hallintamuotojen sekä asukkaiden jakauma. Monipuolista ikärakennetta edistetään sukupolvikortteleita rakentamalla. Oulun kaupungissa ikääntyneiden asuminen perustuu aging in place -ajatteluun, jonka mukaan henkilöillä on mahdollisuus jatkaa asumista tutussa asuin- ja elinympäristössään huolimatta iän tuomista toimintakyvyn muutoksista. Ikääntyneiden itsensä osallistumista asumisen, ympäristöjen, liikenteen, toiminnan ja palveluiden suunnitteluun pidetään välttämättömänä. Myös kaupungin vanhusneuvostolla on mahdollisuus vaikuttaa ageing in place -ajattelun toteutukseen.³⁵

Omissa korjaushankkeissaan Oulun kaupunki teettää suunnittelutyön tueksi esteettömyyskartoituksia. Esteettömyyskartoituksia on tehty muun muassa useista päiväkodeista, kouluista, kaupunginteatterista, pääkirjastosta ja kaupungintalosta. Oulun kaupunki laatii parhaillaan kaupunkitilaohjeen päivitystä, jossa määritellään esteettömyyden toteutumisen periaatteet katuverkostossa. Osana ympäristöohjelmaa kehitetään ulkoreitistöjen saavutettavuutta ja lisätään esteettömiä reittejä.

33 Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset.

34 Oulun arkkitehtuuriohjelma

35 Oulun kaupungin asuntopoliittiset linjaukset 2017–2025

Rakennusprosesseissa esteettömyyttä tarkastellaan ensimmäisistä ennakkoneuvotteluista ja suunnittelun aloituskokouksista lähtien. Näissä ensimmäisissä neuvotteluissa määritellään kohteen esteettömyyden tavoitetaso sekä tarvittavat esteettömyyteen liittyvät suunnitelmat ja lausunnot. Rakennusvalvonta edellyttää rakennushankkeen lupa-asiakirjoihin liitettäväksi esteettömyys selvityksen, joka sisältää esteettömyys suunnitelman ja esteettömyystarkastusasiakirjan. Esteettömyys suunnitelmassa esitetään esimerkiksi pohjapiirustuksen avulla esteettömyyden toteutuminen rakennuksen sisäänkäynneillä, kulkuväylillä ja tiloissa sekä ulkoalueen kulkureiteillä, oleskelualueilla ja pysäköintipaikoilla. Esteettömyystarkastusasiakirja on lomakemuotoinen muistilista, johon merkitään esteettömyyden toteutuminen suunnitelmissa. Tietyissä hankkeissa lupahakemuksen liitteeksi saatetaan vaatia lisäksi vammaisneuvoston lausunto. Esteettömyyden erityistason hankkeisiin nimetään esteettömyyskoordinaattori ja näissä hankkeissa suunnittelu- ja toteutusvaiheen aikana järjestetään erillisiä esteettömyyskokouksia.

Yleisölle avointen rakennusten ja esteettömyyden erityistason kohteiden käyttöönottokatselmuksen yhteydessä suoritetaan myös esteettömyyskatselmus. Katselmuksessa mahdollisesti havaittavat virheet ja puutteet korjataan ja lopullinen esteettömyys suunnitelman toteutuminen ja tarkastettu esteettömyystarkastusasiakirja esitetään lopputarkastuksessa.

6 Lopuksi

Kaikille sopiva suunnittelu tarkoittaa hyvää suunnittelua, joka huomioi ihmisten erilaiset tarpeet, toiveet ja toimintakyvyt. Sen tuloksena syntyy toimivia, turvallisia ja esteettömiä ympäristöjä, jotka mahdollistavat liikkumisen, toimimisen, näkemisen, kuulemisen, ymmärtämisen ja kommunikaation kaikille ihmisille yhdenvertaisesti. Kaikille sopiva suunnittelu on keino yhdenvertaisen ja inklusiivisen yhteiskunnan toteutumiseen.

Suomen perustuslaki ja yhdenvertaisuuslaki luovat vahvan lainsäädännöllisen pohjan kaikille sopivan suunnittelun toteuttamiselle rakennetussa ympäristössä. Perustuslain mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän. Suomi on sitoutunut edistämään yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä, osallistumista, esteettömyyttä ja saavutettavuutta myös YK:n kansainvälisen vammaisyleissopimuksen sekä Madridin ikääntymisen kansainvälisen toimintasuunnitelman myötä.

Raportissa esitettyjen esimerkkien tarkoitus on kuvata sitä, miten laajat kaikille sopivan suunnittelun ulottuvuudet ovat ja miten moneen se liittyy; asuntoihin, asuinympäristöihin ja yleisölle avoimiin tiloihin, rakennuksiin ja ympäristöihin, uudisrakentamiseen ja korjausrakentamiseen. Periaatteen lähestymistapa ja toteuttaminen on jatkuvaa. Kyse on prosessista, joka jatkuu suunnittelu- ja toteutusvaiheesta käyttöönottoon, käyttöön ja korjausvaiheisiin saakka.

LÄHTEET

- Arpiainen, Wäre-Åkerblom, Hillukkala, Mäkinen, Roberts. YK:n vammaissopimus ja rakennetun ympäristön esteettömyys. Tulevaisuuden lainsäädäntö- ja ohjaus-tarpeet. Valtioneuvoston kanslia 2021.
- Dahlström, Marja ja Minkkinen Sirkka. Loppukiri – Vaihtoehtoista asumista seniori-iässä, 2009.
- Doezema Marie. With a Deadline In Place, Norway Warms Up to Universal Design – artikkeli. Bloomberg 2018.
- Esteettömyys. Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä, 2018
- Global Age-friendly Cities: A Guide. World Health Organisation WHO 2007
- Häkkinen Tarja ja Ala-Kotila Paula. Monikäyttöisyys ja muunneltavuus kestävässä rakentamisessa. VTT Technology 363. 2019
- Ikääntyneiden asumisen toimenpideohjelma 2020-2022. Ympäristöministeriö 2020.
- Kaikille sopiva suunnittelu, osallisuus ja demokratia -hanke 2020
- Kansallinen luonnon virkistyskäytön strategia 2030. Valtioneuvoston periaate-päätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:13.
- Kilpeä Niina (toim). Esteetön rakennus ja ympäristö. Rakennustieto 2019
- Lampinen Sari. Monisukupolvisen yhteisöllisen asumisen hyvät käytännöt ja solmu-kohdat. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Harjoitteluraportteja 8. 2021
- Liikenteen ja viestinnän digitaaliset palvelut esteettömiksi: Toimenpideohjelma 2017–2021, Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 8/2017.
- Moisio Päivi ja Savolainen-Korjus Eija. Kohti ikäystävällisempää Hervantaa. Ympäristöministeriö 2018.
- Oulun arkkitehtuuriohjelma. Oulun kaupunki 2016.
- Oulun kaupungin asuntopoliittiset linjaukset 2017
- Paavolainen Taru. Yhteisöllisyys asumisessa. Katsaus ikääntyneiden yhteisölliseen asumiseen. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Raportteja 51. 2021
- Pynnönen Katja. Aktiivinen ikääntyminen. Mitä suomalaiset tutkimukset ovat siitä sanoneet. Cupore. 2011
- Rajaniemi Jere, Rappe Erja. [Ikäystävällisyyden edistäminen asuinalueilla ja taajamissa](#). Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:2.
- Rajaniemi Jere ja Rappe Erja. [Turvallinen asuinalue ikääntyneille](#). Ympäristöministe-riön julkaisuja 2021:10
- Ramachandran Arvind. Kun vähemmistöt puhuvat arkkitehtuurista, kuuleeko kukaan? -artikkeli. ark.fi, 2022
- Rappe Erja, Kotilainen Helinä, Rajaniemi Jere, Topo Päivi. Muisti- ja ikäystävällinen asuminen ja ympäristö. Ympäristöopas, Ympäristöministeriö 2018.

- Rappe Erja, Kotilainen Helinä, Rajaniemi Jere, Topo Päivi. Muisti- ja ikäystävällisyyttä asuinympäristöihin -opas. Ikäinstituutti 2018
- Salmela Elisabet. Muuntojoustavuus asuntosuunnittelussa. 2021Saukkonen Pasi, Monikulttuurisuuden tilastointi kaippaa uudistamista-artikkeli. Tilastokeskus 2016
- Seurantaraportti: YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen kansallinen toimenpideohjelma 2020-2023. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:24.
- Universell utformning och samhällsekonomiska analyser. En kartläggning av analyser och litteratur. Pohjoismainen hyvinvointikeskus 2023.
- Vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentti nro 2. Artikla 9: Esteettömyys ja saavutettavuus. Ihmisoikeuskeskus 2014.
- Vammaisten ja liikkumisesteisten henkilöiden esteetöntä pääsyä Euroopan unionin rautatiejärjestelmään koskevista yhteentoimivuuden teknisistä eritelmistä annetun komission asetuksen 1300/2014 (EU) kansallinen käyttöönottosuunnitelma. TraFi Liikenteen turvallisuusvirasto 2017
- Verma Ira. Housing Design for All? The challenges of ageing in urban planning and housing design - The case Helsinki. Aalto University 2019
- Wiik Maarit. Asukasryhmät ja elinympäristö. Selvitys väestöryhmistä ja asukastarpeista 2005
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tiedote 1/2023

Lait ja asetukset

- Suomen perustuslaki (731/1999)
- Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä (241/2017)
- Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä, perustelumistio. Ympäristöministeriö 2017.
- Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (27/2016)
- Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)
- Ympäristöministeriön asetus rakennuksen käyttöturvallisuudesta (1007/2017)

Internetlähteet

- Centre for Excellence in Universal Design. <https://universaldesign.ie> Viitattu 12.10.2024
- Helsingin kaupungin esteettömyyslinjaukset. <https://helsinkikaikille.hel.fi/esteettömyyden-edistaminen-helsingissa/esteettömyyslinjaukset/>. Viitattu 14.12.2023
- Kilpelä Niina. Arkkitehtuuri mahdollistajana -artikkeli <https://www.mfa.fi/arkkitehtuurin-monet-tarinat/niina-kilpela-arkkitehtuuri-mahdollistajana/>
- Nattours-hanke. <https://citynature.eu/fi/>. Viitattu 14.12.2023
- Mannberg Mikko. Helsingin kaupunginteatterin peruskorjaus -artikkeli. rakennettuhyvinvointi.fi, 2018

Tripla on esteettömyyden edelläkävijä -artikkeli. <https://www.yit.fi/ytimesa/estee-ton-tripla>. Viitattu 16.12.2023

The RL Mace Universal Design Institute. www.udineinstitute.org. Viitattu 12.10.2023

St Olavs Hospital -artikkeli. <https://doga.no/en/tools/inclusive-design/cases/st-olavs-hospital/>. Viitattu 14.12.2023

RT-kortit ja standardit

RT 103141 Esteetön liikkumis- ja toimimisympäristö (2019)

RT 103545 Esteettömyyskoordinoinnin tehtäväluettelo (2023)

SFS-EN 17161:2019 Kaikille sopiva suunnittelu. Tuotteiden, esineiden ja palveluiden saavutettavuus 'kaikille sopiva suunnittelu' -periaatteen seurauksena. Käyttäjäkunnan laajentaminen

Hankkeen aikana tietoja antaneet:

Selja Flink, Senaatti-kiinteistöt

Marja-Liisa Heikkilä, Helsingin kaupungin asuntotuotanto ATT

Jyri Kuparinen, Turun kaupunki

Päivi Moisio, Sointu-senioripalvelut

Kaisa Pajanen, Helsingin kaupunki

Sanna Pääkkönen, Oulun kaupunki

Kirsti Siven ja Asko Takala, Sivén & Takala Arkkitehdit Oy

Ulpu Tiuri, Arkkitehtitoimisto Tiuri & Lommi Oy

Pirjo Tujula, Helsingin kaupunki

Sampo Vallius, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus Ara

Caspar Åkerblom ja Lassi Viitanen, Arkkitehtitoimisto NOAN Oy

Kuvat:

Sivu 27 Savitaipaleen kunta

Sivu 28 Juha Myllymäki

Sivut 30 ja 31 Setlementtiliitto

Sivu 32 Hannu Häkkinen / Historian kuvakokoelma / Museovirasto

Sivu 34 Helsingin kaupungin asunnot Oy (Heka)

Sivu 36 Alekski Poutanen, Helsingin kaupungin aineistopankki

Sivu 37 Miika Storm, Kaupunginteatterin aineistopankki

Sivu 38 Verstas Arkkitehdit Oy

Sivu 40 Mall of Tripla

Sivu 41 Antti Partanen, Kaftor Oy

Sivu 42 Invalidiliitto ry

Sivu 43 Johannes Eggen, Nordic Office of Architecture

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-182-5 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF

Aleksanterinkatu 7, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi